

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY PRO DĚTI ZE SOCIOKULTURNĚ ZNEVÝHODNĚNÉHO PROSTŘEDÍ

Bakalářská práce

Studijní program: B7506 – Speciální pedagogika
Studijní obor: 7506R012 – Speciální pedagogika předškolního věku
Autor práce: **Nela Jezdinská**
Vedoucí práce: PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nela Jezdinská**
Osobní číslo: **P12000434**
Studijní program: **B7506 Speciální pedagogika**
Studijní obor: **Speciální pedagogika předškolního věku**
Název tématu: **Přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Zmapovat problematiku přípravných tříd a porovnat tyto třídy na Liberecku z hlediska kvality jejich vzdělávacích výsledků.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Rozhovor.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ALLEN, K., MAROTZ, L. R., 2002. Přehled vývoje dítěte: Od prenatálního období do 8 let. Praha: Portál. ISBN 80-717-8614-4.

BALVÍN, J., 2004. Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém. Praha: Hnutí R. ISBN 80-86031-48-9X.

BARTOŇOVÁ, M., 2005. Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice. Brno: MSD. ISBN 80-866-3337-3.

BYTEŠNÍKOVÁ, I., 2012. Komunikace dětí předškolního věku. Praha: Grada. ISBN 978-802-4730-080.

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B., 2001. Předškolní a primární pedagogika. Praha: Portál. ISBN 80-717-8585-7.

SMOLÍKOVÁ, K., 2005. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 978-802-3959-406.

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Jana Paukertová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **23. dubna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **24. dubna 2015**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PaedDr. ICLic. Michal Podzimek, Th.D, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 23. dubna 2014

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 1.6.2015

Podpis: Jucimská Vela

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala především PaedDr. Janě Paukertové, Ph.D. za vedení mé práce, mnoho užitečných rad, připomínek, informací, trpělivost a čas, který mi po celou dobu věnovala.

Dále bych poděkovala kolegyním z přípravných tříd v Jablonci nad Nisou, České Lípě a Liberci Janě Růžičkové, Květoslavě Hradecké a Mgr. Lence Šámalové za cenné informace, poskytnuté materiály a rady.

Na závěr bych chtěla poděkovat i své rodině za trpělivost a podporu.

Anotace

Bakalářská práce „Přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí“ se zabývá problematikou přípravných tříd.

V teoretické části najdeme vymezení základních pojmů, legislativu, cílovou skupinu dětí, pro kterou jsou přípravné třídy určeny a informace o práci asistenta pedagoga, pedagoga, cílech, prostředcích a vzdělávacím obsahu přípravné třídy.

Empirickou část tvoří kvalitativní výzkum, v němž jsou metodou rozhovoru a pozorování zmapovány podmínky práce tří vytypovaných přípravných tříd na Liberecku.

Cílem bakalářské práce je porovnat jednotlivé přípravné třídy z pohledu materiálního vybavení, praxe pedagožek, cílové skupiny dětí a dalších parametrů.

Práce je doplněna kazuistikami dětí, které přípravnou třídu navštěvují.

Klíčová slova

Přípravná třída, školní zralost, školní úspěšnost, sociokulturní znevýhodnění, předškolní vzdělávání, pozorování, asistent pedagoga.

Annotation

The Bachelor's thesis "Preparatory classes for children from socially disadvantaged backgrounds" performs research on preparatory classes.

In the theoretical part we find a definition of basic concepts, legislation, target group of children for whom they are intended preparatory classes and information about the work of assistant teacher, teacher, objectives, resources and educational content preparatory classes.

The empirical part consists of qualitative research, which are mapped by method interview and observation the conditions of three specific preparatory classes in Liberec territory.

The aim of this thesis is to compare the various preparatory classes in terms of material resources, the practice of female teachers, the target group of children and other parameters.

The Bachelor's thesis is complemented by case studies of children who attend a preparatory class.

Key words

The preparatory class, school success rate, school achievement, sociocultural disadvantage, preschool education, observation, assistant teacher.

Obsah

ÚVOD.....	11
TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU.....	14
1 Předškolní vzdělávání ve školském systému.....	14
1.1 Význam předškolního vzdělávání.....	14
1.2 Školní zralost a připravenost.....	15
2 Přípravné třídy.....	19
2.1 Legislativní zakotvení.....	19
2.2 Vymezení pojmu sociálně znevýhodněné prostředí.....	22
2.3 Cílová skupina dětí v přípravných třídách.....	23
2.4 Romské děti.....	27
2.5 Romský asistent.....	28
2.6 Pedagog v přípravné třídě.....	29
2.7 Cíle a prostředky přípravné třídy.....	30
2.8 Vzdělávací obsah v přípravné třídě.....	31
EMPIRICKÁ ČÁST.....	36
3 Přípravné třídy v Libereckém kraji v roce 2014/ 2015.....	37
4 Poradenství v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou.....	39
5 Spolupráce speciálně-pedagogického centra.....	40
6 Přípravná třída v Jablonci nad Nisou.....	42
6.1 Výuka a vzdělávací obsah.....	42
6.2 Režim dne.....	44
6.3 Děti	46
6.4 Komunikace s rodiči.....	52
7 Přípravná třída v České Lípě.....	53
7.1 Výuka a obsah vzdělávání.....	54
7.2 Režim dne.....	55
7.3 Děti.....	57
7.4 Komunikace s rodiči.....	59
8 Přípravná třída v Liberci.....	60
8.1 Výuka a vzdělávací obsah.....	60
8.2 Režim dne.....	61

8.3 Děti.....	62
8.4 Komunikace s rodiči.....	64
9 Hodnocení přínosu vzdělávání v přípravné třídě z pohledu učitelek.....	65
9.1 Rozhovor 1.....	65
9.2 Rozhovor 2.....	67
9.3 Rozhovor 3.....	69
10 Porovnání přípravných tříd.....	72
10.1 Vzdělávací obsah.....	73
10.2 Cílová skupina dětí.....	73
10.3 Absence.....	74
10.4 Komunikace s rodiči.....	75
10.5 Materiální podmínky.....	75
10.6 Možnosti ve vzdělávání a vzdělávací činnost.....	76
10.7 Vzdělávací výsledky.....	77
ZÁVĚR.....	79
NÁVRH OPATŘENÍ.....	82
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	85
SEZNAM PŘÍLOH.....	88

Seznam tabulek

Tabulka 1: Režim dne v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou.....	46
Tabulka 2: Děti navštěvující přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou, 1. třída.....	49
Tabulka 3: Děti navštěvující přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou, 2. třída.....	50
Tabulka 4: Režim dne v přípravné třídě v České Lípě.....	56
Tabulka 5: Děti navštěvující přípravnou třídu v České Lípě.....	58
Tabulka 6: Režim dne v přípravné třídě v Liberci.....	61
Tabulka 7: Děti navštěvující přípravnou třídu v Liberci.....	62
Tabulka 8: Rozhovor 1. – přípravné třídy v Jablonci nad Nisou.....	65
Tabulka 9: Rozhovor 2. – přípravná třída v České Lípě.....	67
Tabulka 10: Rozhovor 3. – přípravná třída v Liberci.....	69

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o problematice přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretickou část tvoří dvě kapitoly, které se dále dělí do jednotlivých podkapitol. Část praktická je rozdělena do osmi kapitol, které jsou rozděleny rovněž do dalších podkapitol.

První kapitola teoretické části zpracovává problematiku předškolního vzdělávání ve školském systému. V první podkapitole najdeme vysvětlení významu tohoto typu vzdělávání. Poukazuje na to, jak je důležité vzdělávat děti již v předškolním věku a upozorňuje na význam pozitivního vlivu třídního kolektivu v rozvoji dílčích oblastí. Jsou zde stručně shrnuty i vlastnosti, kterými dítě v tomto věku oplývá a schopnosti, kterých nabývá.

Druhá podkapitola definuje pojmy jako školní zralost a připravenost dítěte na školní vzdělávací proces. Kromě těchto pojmů poukazuje na stále častější odklady školní docházky, jejich příčiny a zvyšující se nároky na žáky v prvních ročnících.

Kapitola druhá se zabývá přípravnými třídami. Dělí se na dalších osm podkapitol, které na sebe logicky navazují a přináší konkrétnější poznatky o tomto typu vzdělávání. První podkapitola obsahuje informace o právních normách, podle kterých přípravné třídy fungují a provádí se výběr žáků. Rovněž zde najdeme i historický pohled na vznik přípravných tříd v České Republice.

Druhá podkapitola navazuje na podkapitolu předchozí a vymezuje základní pojem sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Následující podkapitola, v pořadí třetí, obecně definuje cílovou skupinu dětí, které mohou být v přípravné třídě vzdělávány. Pojednává také o tom, jak je někdy na tento typ vzdělávání nahlíženo z pohledu širší veřejnosti.

S touto podkapitolou úzce souvisí podkapitola čtvrtá, která se již podrobněji věnuje dětem, pro které jsou přípravné třídy určeny a charakterizuje i romské děti, které bývají v přípravných třídách dosti zastoupeny.

Pátá podkapitola poukazuje na funkci romského asistenta, jeho pracovní náplň a přínos pro třídu a šestá podkapitola se zaměřuje na pedagoga v přípravné třídě a uvádí, jaké vlastnosti a schopnosti by měl mít.

Předposlední sedmá podkapitola se zabývá cíli a prostředky, dle kterých by se měl pedagog řídit a na základě jakých kritérií by měl v přípravné třídě vyučovat svěřené žáky.

Poslední podkapitola zpracovává vzdělávací obsah přípravné třídy, bez něhož by nemohlo být vzdělávání realizováno a konkrétněji charakterizuje jeho jednotlivé oblasti. Jedná se o oblast biologickou, psychologickou, interpersonální, sociálně kulturní a environmentální, které musí být v průběhu vzdělávacího procesu v různé míře propojovány.

Empirická část práce si klade za cíl zmapovat přípravné třídy, které byly v tomto školním roce (2014/2015) na Liberecku otevřeny a následně je porovnává z různých hledisek – z hlediska cílové skupiny dětí, které tyto třídy navštěvují, z hlediska materiálního vybavení a dle způsobů vzdělávání. Této problematice se věnuje třetí kapitola. Je v ní popsáno osm přípravných tříd na šesti školách.

Další kapitola s názvem Poradenství v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou se zabývá poradenstvím, informovaností a komunikací rodičů v jedné z vytypovaných přípravných tříd. Nezapomíná ani na spolupráci pedagogů se speciálně-pedagogickým centrem v kapitole páté.

Kapitoly šestá, sedmá a osmá se již zabývají konkrétněji vytypovanými přípravnými třídami v Jablonci nad Nisou, České Lípě a Liberci. Každá z kapitol obsahuje informace o přípravné třídě a jejím fungování, materiálním vybavení a pedagogovi.

Jednotlivé kapitoly nesoucí název dané přípravné třídy obsahují vždy totožné podkapitoly. První podkapitolou je Výuka a vzdělávací obsah, ve kterém se uvádí vzdělávací nabídka a možnosti, na jejichž podkladě je výuka realizována. Navazující kapitola popisuje režim dne,

zaměřuje se tedy na průběh vzdělávání v jednotlivých třídách. Třetí je věnována dětem, které konkrétní třídy navštěvují a poslední podkapitola se zaměřuje na rodiče a jejich komunikaci s pedagožkami a spolupráci se školou.

V deváté kapitole, v níž je uvedeno hodnocení přínosu vzdělávání v přípravné třídě z pohledu učitelek, jsou pro lepší srozumitelnost zpracovány dotazníky. Podle těchto dotazníků lze posoudit jednotlivé přípravné třídy z pohledu pedagožek, které v nich pracují.

Porovnáním přípravných tříd, kterým byla tato práce věnována, se v závěru empirické části zabývá poslední desátá kapitola.

Najdeme zde i závěrečná doporučení, která by dle autorky této práce mohla přispět ke zkvalitnění práce přípravných tříd.

Práce je doplněna 3 kazuistikami dětí, které jednu z přípravných tříd navštěvují. Jsou to kazuistiky dívky s diagnostikou elektivního mutismu a ADHD, citově deprivovaného chlapce s negativistickými sklony a dívky z minoritní společnosti.

TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

1 Předškolní vzdělávání ve školském systému

1.1 Význam předškolního vzdělávání

Život každého jedince prochází několika životními etapami. Dětství je obdobím začínajícím bezprostředně po narození. Lze ho rozdělit do jednotlivých úseků. První je období novorozenecké, které trvá zhruba 30 dnů od porodu, po něm následuje kojenecké trvajícím po dobu jednoho roku a batolecí, které trvá přibližně do tří let. Následuje období předškolního věku zvané též „*kouzelným světem předškoláka*“, jak jej nazývá Matějček (Matějček in Vašutová 2005, s. 37), a právě tímto obdobím se budeme dále zabývat. Dále rozeznáváme ještě dvě stádia spojená s dětstvím, jedná se o školní věk a pubertu.

Předškolní věk se stává důležitým mezníkem života. Dítě se začíná začleňovat mezi vrstevníky, touží po dětském kolektivu a utváří vazby i mimo rodinu. Věková hranice je vymezena třetím až šestým rokem a dochází k nejintenzivnějšímu růstu a vývoji. Jde o rozvoj zejména jemné motoriky, změnu tělesných proporcí a rozvoj duševních schopností, dále dochází k nahrazení mléčného chrupu trvalým a dochází k osifikaci tkání. Zdokonaluje se řeč a rozvíjí se slovní zásoba. Převažuje dětská spontánnost, fyzický dětský zjev a nejdůležitější činností se pro toto období stává hra. Dítě se jeví jako zvědavé, získává zkušenosti, přičemž za nejdůležitější ze zkušeností jsou považovány kooperace a soupeření, velmi významné pro bezproblémový nástup do školy (Vašutová 2005).

Vágnerová (1992) dodává, že jedním z nejzásadnějších úkolů kladených na dítě v tomto věku, se považuje rozvíjení účelné aktivity. V podstatě jde o to, že si dítě před vstupem do školy musí osvojit jasné normy chování, musí vědět, co smí a co nesmí. Mimo jiné pro toto období předpokládá, že dítě dosáhne pochopení životního řádu a akceptuje ho.

Přestože rodina hraje pro dítě předškolního věku nejzásadnější význam, důležitou roli zaujímá také mateřská škola, proto se můžeme setkat také s pojmem „věk mateřské školy“.

Mateřská škola je institucí, kam by dítě mělo docházet před zahájením povinné školní docházky, ale povinnou účast zákonem stanovenou nemá. Předpokládá se však, že ji děti navštěvovat budou, přinejmenším v posledním roce před zahájením školní docházky. Dá se tak předcházet celé řadě problémů při samotném začlenění dítěte do školy a při vzdělávání. Aby dítě mohlo být přijato do základního vzdělávacího proudu, musí být emočně, sociálně, mentálně i fyzicky vyspělé.

Portik ve své publikaci nazvané *Determinanty edukácie rómskych žiakov* zmiňuje názor, „že rodina, která dítě nedokáže dostatečně stimulovat po stránce intelektové, citové, ani morální, determinuje věku nepřiměřený mentální, citový a sociální vývoj“ (Portik 2003, s. 5). Mimo jiné uvádí, že se tento stav projevuje jako školní neúspěšnost.

1.2 Školní zralost a připravenost

Před zahájením povinné školní docházky musí dítě splnit podmínky k přijetí. V rámci absolvování zápisu do prvních tříd jsou jeho schopnosti a dovednosti prověřeny. Vliv na úspěšné začlenění dítěte do první třídy má nepochybně absolvování předškolního vzdělávání. Mateřské školy připraví dítě na úspěšnější start ve škole a pomáhají tak eliminovat problémy přechodu do školského systému základního vzdělávání.

Předpokladem školní úspěšnosti dítěte je připravenost na školu, kterou lze charakterizovat jako „soulad vytvářený v průběhu výchovně vzdělávacích kooperací, který na jedné straně řeší rozpory mezi požadavky školy a na straně druhé řeší výkony, činnosti a vývoj žákovy osobnosti. Školní úspěšnost je definována tím, jakým způsobem vyjadřuje uskutečnění nároků ze strany společnosti na jedince uplatňovaného prostřednictvím školy“ (Helus a kol. in Šikulová 2011, s. 22).

Vzhledem ke zvyšujícím se nárokům ve školní připravenosti je registrováno stále více dětí, kterým je doporučen odklad školní docházky, či kterému se po neúspěšném začlenění během prvního pololetí doporučuje dodatečný odklad školní docházky. Dodatečným odkladem se rozumí návrat do mateřské školy či jiného předškolního zařízení z důvodu nabytí dovedností a schopností, jejichž nedostatek dítěti zabraňuje pokračování ve vzdělávání v první třídě základní školy.

Na konferenci týkající se problematiky školní zralosti ze 16. 6. 2014 se hovořilo o tom, že počet odkladů školní docházky se v Česku za posledních deset let pohybuje okolo 22 %, ale před rokem 1990 jich bylo minimálně (Kropáčková 2014).

Pojem školní zralost lze definovat různým způsobem, např. Kořátková ve své publikaci *Dítě a mateřská škola* uvádí, že se jedná se o „*způsobilost dítěte začlenit se do školního vyučování, která vychází ze stavu jeho fyzických, zdravotních a mentálních předpokladů, tj. z kvality myšlenkových operací, úrovně vyjadřování, schopnosti soustředit se s aktivní pozorností a odpovídajícím reagováním*“ (Kořátková 2008, s. 114).

Odborná literatura pedagogická na školní zralost nahlíží z hlediska pedagogicko-psychologického, přičemž ji vysvětluje jako „*stav dítěte, který se projevuje v takové úrovni jeho organismu umožňující mu adaptovat se na prostředí školy. Teorie vývojové psychologie charakterizující, jak dítě ve své centrální nervové soustavě, ve svých mentálních schopnostech, vnímání, pozornosti, řečových a komunikativních dovednostech dozrává, výše uvedené pojetí značně ovlivnila*“ (Průcha a kol. 2003, s. 243).

Oproti tomu Vágnerová a Valentová definují školní zralost obecněji, a to jako „*dosažení takového stupně ve vývoji, aby se dítě mohlo bez obtíží účastnit společného vyučování ve třídě*“ (Vágnerová et Valentová in Kořátková 2008, s. 114).

Jelikož se i sami rodiče někdy domnívají, že by jejich potomek vstup do základní školy nezvládl, žádají o odklad, přičemž je jim většinou vyhověno. Oproti dobám minulým, kdy byly u dětí odklady školní docházky vnímány jako selhání, dnes to lze chápat jako zcela běžný jev.

Ze šetření zaměřeného na zjištění iniciátorů, které k samotnému odkladu školní docházky dali podnět, dospěla Česká školní inspekce k tomu, že rodiče zvažují odklady školní docházky zejména na doporučení učitelky mateřské školy, a to dokonce v téměř 52 % ze šetřených případů, pouze 14 % připadá na doporučení pedagogicko-psychologických poraden (Česká školní inspekce 2014).

Kromě zjištění iniciátorů provedla Česká školní inspekce také šetření za účelem zmapování nejčastějších příčin odkladů školní docházky, přičemž jako nejčastější uvádí logopedické vady, poruchy řeči či opožděný vývoj řeči, poruchy pozornosti a soustředění nebo nedostatečně osvojenou grafomotoriku (Česká školní inspekce 2014).

Existují i děti, které byly na základě doporučení pedagogicko-psychologické poradny i po absolvování zápisu do prvních tříd přijaty do základní školy, avšak přechod nezvládly.

Co však s dítětem, které v průběhu školního roku jeví značné problémy během výuky? Lze mu doporučit dodatečný odklad školní docházky a dítě se v prvním pololetí vrátí do mateřské školy. V současné době však mateřské školy bývají velmi často přeplněné. Co tedy s dětmi, kterým by měl být věnován čas a péče, aby následující školní rok opětovně neselhaly?

Tyto děti potřebují podporu zejména ze strany rodičů. V České republice je však řada dětí, které tuto podporu a zájem potřebují, ale tato potřeba bývá nepovšimnuta. Konkrétním příkladem jsou např. rodiče, kteří nedovedou svým dětem pomoci s domácími úkoly, jelikož danému učivu sami nerozumí. Z toho následně vyplývá, že nerozumí ani vzdělávacímu systému, tudíž neví, co je pro jejich dítě vhodné, či nikoliv. Někdy zanedbají v důsledku neznalosti i nadání svého dítěte.

V současné společnosti přibývá bohužel mimo jiné také rozpadlých rodin, kdy se jeden z rodičů, který je na své dítě nebo děti sám, snaží všemi možnými prostředky zajistit chod domácnosti a finanční jistotu. Často se jedná o začarovaný kruh, např. matka samoživitelka chodí do zaměstnání, aby svým dětem zajistila stravu, oblečení, školní pomůcky a aby jim také čas od času mohla dopřát něco lepšího, co si za normálních běžných podmínek nemohou dovolit. K tomu všemu jí musí zbýt finance na spravování domácnosti. Pracuje často od rána do večera a nezbývá jí už tolik času a bohužel ani energie na děti, byť by se jim sebevíc snažila věnovat a dělala by to s láskou. Dochází k situaci, ze které cesta nevede. Matka si nemůže dovolit přijít o zaměstnání, aby pokryla potřebné výdaje, a na dítě nemá čas. Dítěti poté mohou začít problémy ve škole, jelikož doma se mu nedostává podpory, kterou by potřebovalo.

Wedlichová (2006) zastává názor, že nároky na malé prvňáčky nastoupivší do školy jsou hned od počátku velmi vysoké bez ohledu na jejich schopnosti, osobní vlastnosti nebo podmínky rodinného zázemí. Proto se není čemu divit, když určitý počet dětí dříve či později po nástupu do školy vykazuje různě intenzivní a rozličně projevované známky nepřizpůsobení. Ty se projevují špatným podřízením se kolektivnímu vedení, neschopností soustředit se na vyučování, stále přetrvávající hravostí, neklidem, otáčením se, mluvením při výkladu učitelky apod. Velmi často se postupně u těchto dětí můžou projevit poruchy učení. Z nich plynoucí neúspěchy snižují sebevědomí dítěte. V případě, že se tyto problémy u dětí kumulují, minimalizují úspěšný postup vpřed a subjektivní prožitky dítěte bývají často trpké a v důsledku toho negativně ovlivňují další vývoj jeho osobnosti.

Právě takovým dětem jsou určeny přípravné třídy, v nichž se pedagogové snaží v maximální možné míře vyrovnat individuální nedostatky u jednotlivých dětí. Jedná se o systematickou přípravu zacílenou na úspěšné zahájení školní docházky tak, aby opětovně nedošlo k selhání při vstupu do základní školy a aby nebyl negativně ohrožen průběh dalšího vzdělávání i další život dítěte. Tématu přípravných tříd je věnována celá tato práce.

2 Přípravné třídy

Přípravné třídy jsou určeny zejména pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Než pojednáme o cílové skupině či vzdělávacím obsahu přípravné třídy v dalších kapitolách, je vhodné zmínit se alespoň stručně k historii vzniku přípravných tříd v České republice.

2.1 Legislativní zakotvení

Podnět ke zřízení přípravných tříd určených pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí vzešel z dopisu MŠMT adresovaného školským úřadům v roce 1993, kdy byl zaregistrován vzrůstající počet dětí, které neprošly mateřskou školou a které se ani v rodině neshledaly s příznivým zázemím potřebným pro jejich další vývoj (Melichar, Svoboda 2003).

První přípravné třídy byly otevřeny ještě v téže roce a fungovaly spíše formou experimentální. V roce 1997 vydal odbor základního vzdělávání a mimoškolní výchovy MŠMT „*Status pokusného ověřování přípravných tříd*“ zřízených při základních, zvláštních a výjimečně i při mateřských školách, a to za účelem pokusného ověřování přípravných tříd. Toto pokusné období trvalo od 1. 9. 1997 do 30. 6. 2000. Třídy byly určeny pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, kterým byl doporučen odklad školní docházky o jeden rok, případně sem nastoupily děti, které na začátku školního roku nedosáhly šesti let. Kapacitně byly třídy uzpůsobeny pro maximální počet 15 dětí, přičemž kritérium pro otevření bylo 8 žáků, jak udává Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice z roku 2000.

V následujících letech se vznik přípravných tříd řídil dle pokynů MŠMT a od 1. 1. 2005 byly požadavky formulovány v zákoně č. 561/2004 *Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon).

V současné době zřízení přípravné třídy vychází z novelizace tehdejšího zákona, a to ze *Sb. 472/2011*, zakotvené v § 47, v němž lze vyčíst, že přípravnou třídu základní školy smí se souhlasem krajského úřadu zřídit obec, svazek obcí či kraj, do níž mohou být přijaty děti sociálně znevýhodněné za předpokladu, že zde bude jejich nedostatečný vývoj vyrovnán.

Minimum dětí, které musí být přijaty, aby byla třída otevřena, je 7. O zařazení dítěte rozhoduje ředitel školy, a to na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení ze školského poradenského zařízení, které musí být taktéž předloženo.

V současnosti se předpokládá, že počet žáků pro otevření přípravné třídy se zvýší. Návrh novelizace školského zákona uvádí mimo zvýšení počtu žáků ještě některé změny oproti výše uvedenému odstavci. Píše se v něm následující: „*Obec, svazek obcí, kraj a registrovaná církev a náboženská společnost, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, mohou zřizovat přípravné třídy základní školy pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj, zejména děti, kterým byl povolen odklad povinné školní docházky. Přípravnou třídu lze zřídit, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně 10 dětí. Ke zřízení přípravné třídy základní školy obcí, svazkem obcí a krajem je nezbytný souhlas krajského úřadu, v případě přípravných tříd zřizovaných registrovanou církví a náboženskou společností, které bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy, souhlas ministerstva*“ (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, s vyznačením navrhovaných změn, 2014).

Jaké dítě přijmout či nepřijmout do přípravné třídy základní školy je taktéž vymezeno § 47, v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dané problematiky se týká také skutečnost, že se smí v přípravné třídě základní školy vzdělávat především dítě, které má následující školní rok nastoupit do první třídy, ale které nesplňuje podmínky pro přijetí na základní školu v souladu s § 36 odst. 3 zmíněného zákona. V případě, že se již dítě v přípravné třídě vzdělává a na základě psychologického vyšetření je vystaven odklad školní docházky, lze toto dítě dle § 37 odst. 1 školského zákona vzdělávat ještě jeden následující rok.

Poté, co dítě nastoupí do první třídy a učivo z nějakého důvodu nezvládá, přičemž se velmi často jedná o nezralost daného dítěte jak z duševního, či tělesného hlediska, lze mu taktéž vystavit odklad školní docházky. Pokud se tak stane, jedná se o dodatečný odklad školní docházky zakotvený v § 37 odst. 3 a v tomto případě lze pokračovat a vzdělávat jej dle § 37 odst. 4 školského zákona v přípravné třídě (Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

Mimo jiné lze informace ohledně přípravných tříd čerpat i z novelizované vyhlášky č. 256/2012 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, která platí od 1. 9. 2012 a nahradila tehdejší vyhlášku č. 48/2005 Sb. Údaje dotýkající se této problematiky lze nalézt pod § 7, jenž vymezuje základní požadavky spadající pod kompetenci ředitele školy. Je zde uveden maximální počet dětí pro jednu třídu, přičemž stejné číslo uvádí taktéž Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péče o děti předškolního věku v České republice z roku 2000, tedy 15 dětí.

V kompetenci ředitele školy, jež zřizuje přípravnou třídu, je také vyřazení dítěte, a to v důsledku následujících skutečností:

- „Na žádost zákonného zástupce dítěte,
- po předchozím prokazatelném písemném upozornění zákonného zástupce dítěte, jestliže dítě bez omluvy zákonným zástupcem dítěte do přípravné třídy nejméně jeden měsíc nepřetržitě nedochází,
- po předchozím prokazatelném písemném doporučení zákonného zástupce dítěte, jestliže počet zameškaných dní bez omluvy zákonným zástupcem dítěte překročí 30 dní ve školním roce.

Ředitel však nesmí zapomínat zejména na zájem dítěte“ (Vyhláška 256/2012 Sb.).

Dalším důležitým dokumentem, se kterým velmi úzce souvisí tematika přípravných tříd, je Rámcový vzdělávací program. Bez něho by nemohlo dojít k vytvoření vzdělávacího obsahu. Děti absolvující vzdělávání v přípravné třídě se vzdělávají podle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, ale také dle Rámcového vzdělávacího programu pro vzdělávání základní (Melichar, Svoboda 2003).

Melichar se dále domnívá, že „*rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání reaguje na to, že u vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí v přípravných třídách je nutné zabezpečit odpovídající metody a formy práce. To znamená, že musí odpovídat věku, potřebám, zkušenostem, ale také zájmům dítěte* (Melichar, Svoboda 2003, s. 4–5).

Novinkou pro školní rok 2014/2015 je vyhlášení projektu nazvaného *Podpora logopedické prevence v předškolním vzdělávání v roce 2015*. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy tento projekt pojalo jako snahu o zkvalitnění předškolního vzdělávání, na němž by se podíleli pedagogičtí pracovníci. Ti by byli mimo jiné v této oblasti dále vzděláváni, aby bylo podněcováno vhodné prostředí pro rozvoj řečových dovedností a logopedické prevence. Cílovou skupinou nebudou pouze mateřské školy v předškolním vzdělávání, ale také přípravné třídy základních škol. Tento projekt je vytvořen v souladu s § 171 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy).

2.2 Vymezení pojmu sociálně znevýhodněné prostředí

Velmi důležitým mezníkem v životě člověka je mimo jiné předškolní vzdělávání. Jedná se o jakýsi přechod mezi rodinou a plněním školních povinností. A právě připravenost k co nejsnadnějšímu nástupu do základního vzdělávacího proudu zajišťují mateřské školy. Je však známo, že děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí mateřské školy zpravidla nenavštěvují. Pokud ano, tak v mnoha případech na velmi krátkou dobu, či pouze sporadicky. Z čehož samozřejmě vyplývá, že je není možné řádně připravit na vstup do základní školy ani po stránce kognitivní, ani po stránce sociálně kulturní (Šikulová 2010).

V důsledku minimální docházky jsou tyto děti poté z mateřské školy vyřazeny. Velká absence se v mateřských školách netoleruje vzhledem k vysoké poptávce a z kapacitních důvodů.

Děti, které jsou z mateřských škol vyřazeny, či které předškolní vzdělávání neabsolvují, tráví důležitou etapu svého života v rodině, velmi často v nepodnětném prostředí.

Melichar do této kategorie řadí „zejména děti z různých etnických skupin nebo děti imigrantů, jejichž rodiče musí řešit zprvu problémy se zařazením do majoritní společnosti“ (Melichar, Svoboda 2003, s. 3).

Tento problém řeší právě přípravné třídy pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Melichar v rámci svého projektu *Společně to dokážeme* vyjadřuje názor, že terminologie může pro někoho „zavánět“ diskriminací. Uvažuje tak v souladu se zjištěním, „že někteří rodiče z „normálního“ prostředí, kterým byl doporučen nástup jejich dítěte do přípravné třídy, se brání tomu, že by jejich domácí prostředí bylo sociálně znevýhodněné“ (Melichar, Svoboda 2003, s. 5).

Sociálně znevýhodněné prostředí je charakterizováno např. prostředím ohroženým sociálně patologickými jevy, nízkým příjmem rodiny, nízkou úrovní vzdělání jednotlivých členů, vysokou mírou nezaměstnanosti, či nízkou kvalitou života.

Prostředí, v němž dítě vyrůstá, má vliv na budoucí život. Je jím ovlivňováno a nadále působí na jeho psychický, ale zejména kognitivní vývoj pozitivním nebo negativním způsobem. Školským zákonem je termín sociální znevýhodnění definován v § 16 odstavce 4 jako:

- Rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením,
- ohrožení sociálně patologickými jevy,
- nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova,
- postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území České republiky podle zvláštního právního předpisu.

2.3 Cílová skupina dětí v přípravných třídách

Šikulová vymezuje ve své publikaci *Společně to dokážeme: přípravné třídy jako nástroj pedagogické intervence pro děti s odlišnými vzdělávacími potřebami problematickou skupinu dětí*, dále takto:

- „Děti, jejichž rodina je nepodporuje nebo není schopna podporovat ve školních aktivitách a domácí přípravě na školu,

- *děti, jejichž rodina nezajistí dostatečné materiální podmínky pro zvládnutí školy,*
 - *děti, žijící s rodiči na okraji společnosti, či sociálně vyloučené rodiny,*
 - *děti z rodin, v nichž je vztah ke vzdělání nedůsledný, nedůležitý,*
 - *děti, jejichž rodina se řídí jinými společenskými normami, odlišujícími se od společnosti“*
- (Šikulová 2010, s. 10).

Do kategorie znázorněné Šikulovou spadají i romské děti. Samozřejmě, že ne vždycky. Tyto děti se učitelky přípravných tříd snaží vychovat a vštípit jim základy hygieny, sebeobsluhy a stolování, o kterém často po příchodu do přípravné třídy nemají ani potuchy. Proto je s nimi potřeba začít pracovat od samého počátku na činnostech, které mají děti z běžných mateřských škol nebo z rodiny již osvojené.

Tuto skutečnost zmiňuje například Balvín, když tvrdí následující poznatky o romských rodinách: *„nejrizikovějšími obdobími, kdy romské dítě vyžaduje individuální péči, aby vyrovnalo handicap daný odlišnou hierarchií hodnot romské rodiny, odlišným životním stylem, nedostatečnými jazykovými znalostmi, nulovou předškolní i domácí přípravou, jsou: 1. počátek školní docházky, 2. přechod na druhý stupeň“* (Balvín 2004, s. 64).

Do přípravných tříd jsou přijímány děti, jak již bylo zmíněno, se sociálním znevýhodněním a děti se zdravotním znevýhodněním. Často se uvádí, že děti nespádající do problematické kategorie sociálního znevýhodnění do přípravné třídy být přijaty nemohou.

Žádost o přijetí dítěte do přípravné třídy žádají i rodiče, adoptivní rodiče, či pěstouni po komunikaci s orgánem sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Tyto děti jsou po sociální stránce oslabené, buď vlivem psychického traumatu, sociálními podmínkami, vlivem nemocí apod. Často jsou v přípravné třídě vzdělávány děti s autismem, diabetem, epilepsií, děti s hyperkinetickou poruchou apod., které jsou zároveň sociálně znevýhodněné.

Názory na vznik přípravných tříd se různí, bohužel převládají spíše názory negativní. Jako jeden z důvodů by mohl být ten, že oproti mateřským školám běžného typu se docházka do přípravné třídy nehradí. Důvodem by mohlo být také to, že přípravné třídy navštěvují především romské děti, které by po jejím absolvování nemusely pokračovat ve vzdělání v běžné základní škole. Tudíž se jeví jako zbytečné. Veřejnost může zastávat názor, že se jedná o pouhou segregaci romských žáků, kteří se mohou bezplatně vzdělávat a stejně nakonec skončí ve speciálních školách.

Tato práce chce zmíněné myšlenky popřít a zcela vyvrátit. Skutečnost, že se v přípravných třídách docházka neplatí, je pravdivá. Samozřejmě ne vždy se povede, aby dítě navštěvující přípravnou třídu skutečně nastoupilo do základního vzdělávacího proudu, ale rozhodně zde dojde k obrovskému pokroku u všech dětí. Vše tu závisí na mnoha faktorech, například na tom, zda rodiče do přípravné třídy své děti pravidelně vodí, či nikoliv. Tehdy se prokazatelně projeví i zlepšení výsledků.

Monika Šimůnková, zmocněnkyně vlády pro lidská práva se však v rozhovoru týkajícím se předškolního vzdělávání a jeho důležitosti u Romů přiklání na tu stranu, která přípravné třídy neschvaluje. Domnívá se, že absolvování přípravné třídy nemůže za žádných okolností nahradit vzdělávání v mateřských školách, a to zejména u jedinců vyžadujících intenzivní podporu a přístup. Uvádí, že by místo přípravných tříd, které by podle ní neměly být náhražkou za mateřské školy, uvítala vylepšení a rozvoj nástrojů k podpoře vzdělávání romských dětí v mateřských školách běžného typu (Šimůnková 2013).

Přestože společnost nevnímá přípravné třídy příliš dobře, pro pedagožky, které v ní pracují, má její fungování smysl. Především ony vidí zlepšení a pokrok dětí. Mohou být pyšné na to, že se jejich zásluhou a díky jejich obrovské trpělivosti a snaze mnohé děti zlepší či dokonce plně osamostatní. Samozřejmě druhou věcí je to, zda po nástupu do základního vzdělávacího proudu, budou pravidelně docházet a dále se vzdělávat. A to značně souvisí s tím, zda má dítě podporu ze strany rodiny. Bohužel u mnohých romských rodin tato podpora často selhává.

Na počátku školní docházky tedy nastává problém. Vzhledem k mentalitě romského etnika je někdy velmi nesnadné tyto děti připravit na další vzdělávání. Je to mimo jiné také proto, že romští rodiče děti nevodí pravidelně, docházka je velmi sporadická a v některých případech téměř nulová.

Dalším důvodem problémů ve vzdělávání romských dětí může být jazyková bariéra, která byla taktéž zmíněna v Balvínově publikaci (2004). Některé děti při nástupu do přípravné třídy nehovoří česky, ale pouze svou rodnou řečí, tedy romsky. V případě, že by dítě nastoupilo do běžné třídy, kde se vyskytuje velký počet neromských dětí, nastane problém.

I toto se snaží přípravné třídy řešit.

Jelikož se počítá s tím, že romské dítě bude navštěvovat českou školu, přípravná třída zpravidla vždy zaměstnává romského asistenta. Ten slouží velmi často jako prostředník mezi učitelem a romskými rodiči, kteří v některých případech pedagoga příliš nerespektují. Běžnou komunikaci, kterou mezi sebou rodiče romských dětí a romský asistent pedagoga používají, by si český učitel dovolit nemohl. Romští asistenti nastoupili do českých škol po roce 1997 s vlnou romských žáků, jak uvádí kniha Balvína *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém* (Balvín 2004).

Přestože začátek školního roku je velmi obtížný vzhledem k dosavadním návykům, které si dítě přinese z rodiny a vzhledem k individualitě dítěte, je třeba postupovat trpělivě a dle potřeb jednotlivých dětí tak, aby bylo dosaženo co možná nejlepších výsledků.

Romské děti, přestože jsou živé, energické a často roztržité, se rychle spřátelí, vzájemně si pomáhají a spolupracují. Jsou vděčné za pozornost i prostředí, které je jim v rámci přípravné třídy poskytnuto. Není od věci připomenout, že děti z romských rodin nemají problém mezi sebe přijmout i děti neromské. Berou je takové, jaké jsou, bez ohledu na rasu nebo handicap. Protože romské děti nad ostatními dětmi v přípravných třídách většinou převažují, považují za vhodné se o nich zmínit v následující kapitole.

2.4 Romské děti

Romové považují za základ všeho rodinu. Znamená pro ně nejvyšší hodnotu, přičemž tradiční je rodina patriarchální, kde otec – patriarcha, hraje dominantní úlohu. Důležitost matky roste s počtem dětí, které přivede na svět. Ve většinou početné romské rodině je zvykem, že starší děti se starají o mladší sourozence a matka se věnuje především nejmladším. Kromě výchovy dětí se stará o domácnost, a to i po ekonomické stránce. Šišková v publikaci *Menšiny a migranti v České Republice* navíc uvádí, že otec se angažuje spíše ve výchově chlapců, což znamená, že do výchovy dívek prakticky nezasahuje, pouze v ojedinělých případech (Šišková 2001).

Romské rodiny jsou známy silnými sociálními vazbami, vzájemnou pospolitostí a smyslem pro kolektivismus. Nevýhodou kolektivismu se rozumí nedostatečná podpora individuální dráhy jedince, což mimo jiné uvádí také Horňák a Scholtzová, kteří se k této problematice vyjadřují takto: „*výchova, která nevede k individualitě dítěte, ale směřuje ke kolektivnosti, může způsobit romským žákům problémy ve školní práci. Zejména při takové, při níž pracují samostatně, při činnostech rozvíjejících tvořivost, při různých soutěživých úlohách, kde se žák musí individuálně prosazovat*“ (Horňák et Scholtzová 2005, s. 16).

Přestože v romské rodině, v níž tato kolektivní výchova převládá především, a ve které již není místo na upřednostňování individuality dítěte, je však brán zřetel na jeho emocionalitu. Nezájem o vzdělávání dětí pramení ze stylu života romské populace a z nevzdělanosti starších generací.

Problémem v současné době je i vysoká nezaměstnanost Romů, která rovněž s jejich nízkou vzdělaností souvisí. Na trhu práce mají pouze omezenou nabídku převážně neatraktivních zaměstnání, takže se raději spolehnou na stát a na čerpání sociálních dávek, což pro romské děti není zrovna ideální příklad.

V současné době se společnost snaží o zapojení romských dětí do vzdělávacího systému, a to již od nízkého věku dětí.

Rodiče dětí spadajících do kategorie uváděné Šikulovou (2010), mají na vybranou. Pokud již neseženou místo pro své dítě v běžné mateřské škole nebo jim nástup z různých důvodů není doporučen, často jej nechají doma. Druhá skupina rodičů zažádá o přijetí dítěte do přípravné třídy v případě, že se v místě bydliště taková třída vyskytuje.

Přijetí těchto dětí však podléhá jistým pravidlům. Dítě se musí podrobit vyšetření ve školském poradenském zařízení, což je ve většině případů pedagogicko-psychologická poradna. Dále se dítě musí podrobit i vyšetření u odborného lékaře. Na základě výsledků u těchto odborníků může být doporučen nástup do přípravné třídy, o kterém s konečnou platností rozhoduje ředitel školy.

Tento požadavek je uveden ve školském zákoně v § 47, odstavce 2, který stanovuje, že *„o zařazování dětí do přípravné třídy základní školy rozhoduje ředitel školy, a to na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení“*. Dále uvádí, že *„obsah vzdělávání v přípravné v třídě se řídí podle školního vzdělávacího programu“* (Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání).

2.5 Romský asistent

V předchozí kapitole bylo zaznamenáno, že asistent pedagoga, dříve nazvaný romský asistent, slouží rovněž jako prostředník mezi romskými rodiči a pedagogem. Průcha, Mareš a Walterová se shodují, když tvrdí, že *„se jedná se o osobu pracující ve školství, která se zúčastňuje vzdělávacího procesu tam, kde se nachází větší počet žáků se sociálním znevýhodněním. Asistent je vybírán z řad jedinců, kteří žijí v prostředí stejném jako vzdělávání žáci“* (Průcha, Mareš, Walterová, 2003, s. 19).

Usnadňuje komunikaci, domlouvá rodičům a mimo jiné vykonává činnost v terénu. Touto činností se má na mysli návštěva problematické rodiny v jejich přirozeném prostředí. Slouží jako pravá ruka učitele, jak lze vyvodit již z názvu.

Viktor Piorecký ve své publikaci nazvané *Příručka pro obce – Agentura pro sociální začleňování/ vzdělávání* pojednává o náplni práce u asistenta pedagoga. Uvádí, že asistuje učitelům přímo ve výuce a individuálně se věnuje dětem, které mají speciální vzdělávací potřeby. Mimo jiné uvádí, že se snaží vyrovnávat a odstraňovat handicap u dětí ze sociálně vyloučených lokalit, tedy dětí ze sociokulturně znevýhodněného prostředí (Piorecký 2012).

Legislativa vymezuje činnost asistenta pedagoga v zákoně č. 563/2004 Sb., *o pedagogických pracovnících*, ve znění pozdějších předpisů č. 198/2012 Sb. Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* uvádí, že lze v přípravné třídě za pomoci asistenta pedagoga pracovat.

2.6 Pedagog v přípravné třídě

Práce pedagoga je posláním. Ne každý může tuto profesi vykonávat. Především v přípravné třídě by měl být výběr vhodného učitele velmi důležitým momentem, jelikož právě v ní se vzdělávají děti vyžadující intenzivní přístup a péči. Učitel v přípravné třídě by měl být přirozenou autoritou, ale zároveň by mu neměla chybět vstřícnost, empatie, citlivý a ochotný přístup při poskytnutí pomoci v případě potřeby. Měl by být především trpělivý, protože ne vždy se zlepšení výkonu dětí dostaví v očekávaném čase nebo naopak v takové míře, jak se předpokládá. Kromě zmíněných vlastností charakterizující dobrého učitele by měl být také tvořivý a kreativní, jelikož právě pedagog je článkem, který vytváří motivující a stimulační prostředí vhodné pro děti (Šikulová 2011).

Vzhledem ke skutečnosti, že přípravná třída stojí na pomezí předškolního a základního vzdělávání, kvalifikace pracovníků v tomto typu vzdělávání je stále diskutabilním tématem. Pedagog má být kvalifikovaný, což také uvádí *zákon o pedagogických pracovnících*, ve kterém jsou jednotlivé požadavky na kvalifikovanost pedagogů popsány (*zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících*). Přesné požadavky na vzdělání v přípravné třídě však doposud stanoveny nejsou. Přesto se uvádí, že by pedagogovi přípravné třídy mělo postačit vzdělání středoškolské pedagogické, či obor 1. stupně základní školy vysokoškolského studia.

V současné době se hovoří o změně zákona, který by pedagogickou činnost omezil čistě na kvalifikované pracovníky s danou aprobačí. Tato změna zákona se bude dotýkat všech pedagogů, nikoliv pouze učitelů přípravných tříd.

2.7 Cíle a prostředky přípravné třídy

Přípravná třída si klade za cíl systematicky připravit děti ze sociálně znevýhodněného prostředí k bezproblémovému začlenění do vzdělávacího procesu od 1. ročníku základní školy a předcházet tak u nich případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, který by mohl ohrozit průběh jejich dalšího vzdělávání (Šikulová 2011).

Především jde o to vštípit dítěti před vstupem do základního vzdělávacího proudu věku přiměřenou fyzickou, psychickou a sociální samostatnost a základy vedoucí k aktivnímu rozvíjení a vzdělávání dětí. Vzhledem k věkové kategorii dětí, které přípravnou třídu navštěvují, se má konkrétně na mysli:

- „*Rozvíjet a podporovat sebevědomí dítěte, jeho spokojené prožívání, sebejistotu a důvěru ve vlastní schopnosti,*
- *učit dítě dívat se kolem sebe, být otevřené poznávání,*
- *učit děti přijímat změny a přizpůsobit se jim,*
- *učit děti žít mezi ostatními, spolu s nimi komunikovat, nacházet mezi nimi své kamarády pro život, hru a učení,*
- *učit je snášenlivosti a toleranci k odlišnostem druhých,*
- *rozvíjet v nich schopnosti uplatnit se a prosadit se mezi ostatními“ (Šikulová 2011, s. 27).*

Aby bylo možné stanovených cílů dosáhnout v maximální možné míře, je nutné přihlídnout a řídit se dle jasných pravidel vyplývajících z různých vzdělávacích a výchovných prostředků, které je třeba během výuky splňovat. Tyto výchovně vzdělávací prostředky jsou uzpůsobeny vývojovému stupni dítěte, a to jak obsahově, tak i z hlediska formy, přičemž za základní aktivitu je považována organizovaná činnost dětí – hra. Hry mohou mít různé formy. Řada z nich (např. hry didaktické, konstruktivní nebo námětové) je vhodně zahrnuta do výuky, jelikož právě hra je nejpřirozenější činností dítěte předškolního věku přecházející do mladšího věku školního (Šikulová 2011).

U dětí v přípravných třídách má hra nejzásadnější význam. Prostřednictvím ní dochází u dítěte ke zkvalitnění rozvoje osobnosti ve všech jeho oblastech (Kaleja 2011).

Výuka je formulována tak, aby dítě mělo pocit, že si hraje, ale přitom se i vzdělává. Mertin a Gillernová v publikaci věnující se tematice přípravných tříd autorky Šikulové, charakterizují hru jako „*formu činnosti, která se liší od práce i od učení*“ a dále pojednávají o tom, že hra u dítěte v předškolním věku zaujímá velmi důležitou roli, a to roli vůdčí, protože právě v tomto období hra převládá. Charakterizují ji jako „*spontánní dětskou činnost poskytující dítěti bezprostřední uspokojení, radost z uvolňujícího napětí přinášející pocit svobody a dítěti umožňující jednat iniciativně a pokusem a omylem si vyzkoušet nové způsoby chování*“ (Mertin et Gillernová in Šikulová 2011, s. 163).

Dle Šikulové patří do organizované činností dětí kromě hry také: „*rozhovor, učení, vycházky, pohybové, výtvarné, pracovní či hudební činnosti*“ (2011, s. 27).

2.8 Vzdělávací obsah v přípravné třídě

Vzdělávací obsah v přípravné třídě základní školy je součástí Školního vzdělávacího programu dané školy. Jak výchovný, tak vzdělávací obsah je rozpracován dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání v souladu s § 7 odst. 4 vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, ve znění pozdějších předpisů.

„*V Rámcovém vzdělávacím programu se setkáváme s pojmy jako rámcové cíle, klíčové kompetence, dílčí cíle a dílčí výstupy. Těm je nadřazen pojem vzdělávací cíle. Rámcové cíle jsou charakterizovány jako univerzální záměry předškolního vzdělávání, klíčovými kompetencemi se rozumí výstupy, kterých by mělo dítě dosáhnout, lze je chápat také jako způsobilosti obecnějšího charakteru. Dílčí cíle již vyjadřují konkrétnější záměr každé ze vzdělávací oblasti a dílčí výstupy představují poznatky, dovednosti a postoje související s dílčími cíli*“ (Kaleja 2011, s. 81 – 82).

Oblasti jsou dále rozpracovány a každá z nich popisuje výčet kompetencí, na které by se měl třídní učitel zaměřit. To vše v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem, dle kterého si každý učitel vypracuje také Školní vzdělávací program.

Aby mohla být realizována vzdělávací nabídka a došlo k naplnění stanovených cílů v přípravné třídě, je třeba vzdělávací obsah rozpracovat do jasně vymezených oblastí. Vzdělávací oblasti jsou nazvány následovně:

- „*Oblast biologická – dítě a jeho tělo,*
- *oblast psychologická – dítě a psychika,*
- *oblast interpersonální – dítě a ten druhý,*
- *oblast sociálně kulturní – dítě a svět,*
- *oblast enviromentální – dítě a společnost“ (Šikulová 2011, s. 29).*

„Oblast dítě a jeho tělo je zaměřena na podporu růstu a neurosvalového vývoje u dítěte, podporu fyzické pohody, zlepšování tělesné zdatnosti v rámci pohybových a zdravotních cvičení, podporu pohybového aparátu i manipulačních dovedností, osvojení sebeobslužných dovedností, zdravým životním stylem, návykům i postojům“ (Rámcový vzdělávací program 2004, s. 13).

Výše uvedené záměry lze realizovat řadou libovolně zvolených aktivit, např. lokomočním pohybovým cvičením (přeskakování přes překážky, chůze, běh, lezení a přelézání, nácvik hodů apod.), gymnastickými tanečními prvky, turistikou, smyslovými a psychomotorickými hrami, hudebně pohybovými hrami, zdravotně zaměřeným cvičením, kromě toho se do této kategorie řadí také činnosti zaměřené na prevenci úrazů (Šikulova 2011).

Oblast nazvaná dítě a jeho psychika se člení na tři podskupiny, kterými jsou:

- Jazyk a řeč, které lze osvojovat nabídkou artikulačních, řečových, sluchových a rytmických her, hrami se slovy, diskuzí, konverzací skupinovou či individuální, samostatným projevem dítěte, dramatizací, rytmizací apod. (Šikulová 2011),

•poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace je možné osvojit v rámci různých her zaměřených na rozvoj smyslového vnímání, fantazii, postřeh, zrakové i sluchové paměti, koncentraci pozornosti i orientaci v prostoru a čase. Kromě toho se děti v rámci této podoblasti učí matematickou představivost, seznamují se s časovými pojmy a vztahy, které jim budou nápomocné během celého života (Šikulová 2011),

•sebepečení, city a vůli si děti rozvíjejí spontánní a řízenou hrou, aktivitami, při nichž je navozována veselá atmosféra, činnosti, při kterých se děti učí rozeznávat lidské vlastnosti, emoce, apod. Prostřednictvím dramatickým her přirozenou cestou napodobují různé typy chování člověka při běžných situacích (Šikulová 2011).

„Obecně lze u nich vymezit tyto záměry: Podpora duševní pohody, psychické zdatnosti a odolnosti dítěte, rozvoj intelektu, řeči a jazyka. Kromě toho také považuje za důležité osvojení poznávacích procesů a funkcí, citů a vůle dítěte, ale také sebepečení a sebenahlížení, kreativitu a sebevyjádření, stimulaci osvojování a rozvoj vzdělávacích dovedností a povzbuzení dítěte v dalším rozvoji, učení a poznávání“ (Rámcový vzdělávací program 2004, s. 16).

„Oblast dítě a ten druhý si klade za cíl podpořit utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému jedinci, posilování, kultivaci a obohacování vzájemné komunikace i zajištění pohody v rámci těchto vztahů“ (Rámcový vzdělávací program 2004, s. 21).

Prakticky slouží k vykonání výše uvedených záměrů aktivity zaměřené na komunikaci verbální i nonverbální jak mezi vrstevníky, tak mezi dítětem a dospělým, sociální a interaktivní hry, dramatické činnosti, hudebně pohybové hry, kooperativní aktivity ve skupinách i párech, aktivity zacílené na seznámení se s okolím, v němž dítě vyrůstá. Významnou aktivitou je také četba, vyprávění a poslech pohádek a příběhů (Šikulová 2011).

„Oblast dítě a společnost se zaměřuje na uvedení dítěte do společenství ostatních lidí, s čímž jsou spojena také pravidla ze společného soužití vyplývající. Dítě je prostřednictvím této oblasti uvedeno do světa materiálních i duchovních hodnot, seznamuje se s kulturou, uměním, pomáhá osvojit si potřebné dovednosti, návyky i postoje a umožnit mu aktivně

se podílet na utváření společenské pohody ve svém sociálním prostředí“ (Rámcový vzdělávací program 2004, s. 23).

Osvojení těchto záměrů probíhá za pomoci vytvoření jasných pravidel soužití dětí ve třídě, výchovným řešením vzniklých situací, zapojením interaktivních her a aktivit ve skupině, společných zábav a slavností. Hlavní náplní této oblasti jsou také literární, výtvarné, slovesné a dramatické činnosti, které podporují tvořivost i estetické cítění dítěte (Šikulová 2011).

„Záměrem oblasti environmentální, též nazvané Dítě a svět, je především snaha pedagoga rozvinout u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o působení člověka na životní prostředí vymezené od okolí, v němž dítě žije, až po globální problémy celosvětového dosahu. Důležitým úkolem pedagoga je také vytvořit u dítěte základy pro otevřený a odpovědný postoj k životnímu prostředí“ (Rámcový vzdělávací program 2004, s. 26).

Pro tuto oblast je vhodné využít vzdělávací prostředky jako námětové a didaktické hry a aktivity praktického zaměření, přičemž se má na mysli pozorování blízkého okolí, změn v přírodě ve všech ročních obdobích, pozorování života lidí a zvířat. Dále se sem řadí také manipulace s předměty a tvorba z různých přírodnin i umělého materiálu (Šikulová 2011).

Uvedené oblasti, jak již bylo řečeno, jsou zakotveny v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Přípravná třída jakožto mezičlánek mezi předškolním a základním vzděláváním se taktéž řídí platným Rámcovým vzdělávacím programem pro vzdělávání základní.

Kromě rozdělení do pěti oblastí se vzdělávací program dále zpracovává do okruhů. Každý pedagog dle svého uvážení zapojí do vzdělávací nabídky takové činnosti, které budou zasahovat do všech zmíněných oblastí i z nabídky stanovených okruhů. Okruhy jsou pouze orientační, třídní učitel si je dále rozpracuje dle potřeby.

Vzhledem k cílové skupině dětí a v návaznosti na individuální výbavu, kterou si dítě přináší již z domova, bohužel často minimální, je třeba některé cíle poupravit. Kromě cílů vzdělávacích oblastí, které je nutné rozvíjet současně, je vhodné upravit také obsah i nabídku konkrétních činností (Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů 2013).

Faktory, na jejichž základě třídní učitel přizpůsobuje výuku v přípravné třídě, je především momentální úroveň znalostí a vývoje dětí a jejich individuální schopnosti a tempo zvládnutí požadavků. Je na něm, kterou oblast zapojí v konkrétní den více a kterou méně, měl by však brát zřetel na to, aby byl vzdělávací obsah rozpracován rovnoměrně tak, aby nedošlo k opomenutí některé ze vzdělávacích oblastí.

Šikulová uvádí, že učitel by měl v přípravné třídě upravit vzdělávací program podle specifických potřeb dětí, přičemž výuka by měla být založena na individuální a individualizované práci intervenčního charakteru. Připomíná, že velmi důležitou součástí vzdělávání v přípravné třídě je mimo samotné vyučování také diagnostika, která umožňuje pedagogovi zpětnou vazbu, identifikaci a vyrovnávání nedostatků v rozvoji a učení u dítěte prostřednictvím zpětné vazby (Šikulová 2011).

Proto musí být veškeré činnosti vedeny nenásilnou a vhodnou formou tak, aby se dítě cítilo dobře, aby si rozvíjelo přirozené sebevědomí a osvojovalo si nové zkušenosti, které doposud neovládá. Není podmínkou naučit dítě v přípravné třídě před povinnou školní docházkou vše, co by dítě mělo znát. Ale pedagogové by se měli zaměřit především na zvládnutí sebeobslužných činností, hygienických návyků, schopnosti začlenit se mezi ostatní vrstevníky a spolupracovat s nimi, vyjádřit své pocity, nálady, domluvit se s okolím. Dále jsou děti na základě diagnostiky z poradenského pracoviště a pozorováním pedagoga individuálně vzdělávány v oblastech, ve kterých si nejsou jisté a které neovládají.

Bytešníková zaujímá pro předškolní vzdělávání stanovisko: „že veškeré snahy směřují k tomu, aby dítě na konci předškolního období bylo samostatnou osobností schopnou zvládat veškeré požadavky, které na něho budou kladeny v dalších etapách života“ (Bytešníková 2012, s. 89).

EMPIRICKÁ ČÁST

Empirická část bakalářské práce si klade za cíl zmapovat problematiku přípravných tříd v Libereckém kraji a porovnat tyto třídy z hlediska kvality jejich vzdělávacích výsledků.

Aby bylo tohoto cíle dosaženo, obsahuje empirická část dalších 7 na sebe logicky navazujících kapitol.

Rovněž se zabývá formulací hypotéz a jejich ověřováním. Pro tuto práci byly stanoveny hypotézy dvě:

1. U dětí v přípravných třídách musí být kladen větší důraz na vzdělávací činnosti než u dětí v běžných mateřských školách.
2. Přípravné třídy navštěvuje více dětí z romského prostředí než dětí neromských.

K tomu, aby bylo možné ověřit platnost stanovených hypotéz, byla pro průzkum zvolena metoda řízeného rozhovoru s pedagožkami jednotlivých přípravných tříd a metoda pozorování. Předmětem pozorování byla skupina dětí, která se v přípravných třídách vzdělávala a průběh vzdělávacích činností.

3 Přípravné třídy v Libereckém kraji v roce 2014/ 2015

Poptávka po předškolním vzdělávání s postupujícími roky stále roste. Není tedy divu, že i ředitelé škol, pod které přípravné třídy spadají, se snaží o jejich otevření i v následujícím roce.

Ředitelé škol musí zaslat žádost o udělení souhlasu se zřízením přípravné třídy na Krajský úřad Libereckého kraje, kde Odbor školství, mládeže, tělovýchovy a sportu stanoví pravidla, na jejichž základě bude rozhodnuto. Přípravnou třídu nemůže zřídit nikdo jiný než obec či kraj v jím zřizované základní škole. Mimo jiné může udělit souhlas o zřízení funkce asistenta pedagoga. Přípravnou třídu nelze zřídit v případě, že to nebude v souladu se školským zákonem, který stanovuje kritéria, dle nichž může být otevřena. Tato kritéria jsou vymezena § 47, odst. 1. školského zákona.

Podle informací poskytnutých Mgr. Luděkem Tesarčíkem, metodikem základního vzdělávání, ZUŠ a DDM, dostalo souhlas ke zřízení přípravných tříd na Liberecku 7 základních škol. Jedná se o školy následující:

- Základní škola, Česká Lípa, 28. října 2733, příspěvková organizace;
- Základní škola Nový Bor, náměstí Míru 128, okres Česká Lípa, příspěvková organizace;
- Základní škola, Základní umělecká škola a Mateřská škola, Frýdlant, okres Liberec;
- Základní škola, Jablonec nad Nisou, Liberecká 1734/31, příspěvková organizace;
- Základní škola, Liberec, Kaplického 384, příspěvková organizace;
- Základní škola, Tanvald, Údolí Kamenice 238, příspěvková organizace;
- Základní škola Lidická, Hrádek nad Nisou, Školní 325, okres Liberec.

Pro velkou účast byly na Základní škole Liberecké v Jablonci nad Nisou a Základní škole 28. října v České Lípě otevřeny přípravné třídy dvě. Základní škola Údolí Kamenice v Tanvaldu kvůli nízkému počtu zájemců i přes schválení zaslané žádosti otevřena nebyla.

Celkově se tedy pro tento školní rok otevřelo v Libereckém kraji 8 přípravných tříd na 6 školách.

O tom, jak tyto třídy pracují, s jakými problémy se setkávají, pojednají následující kapitoly.

4 Poradenství v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou

Převážná většina dětí navštěvujících přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou, jsou děti romské, komunikace s rodiči není vždy ideální.

S rodiči komunikují učitelky, které jsou s nimi v každodenním kontaktu při ranním nebo odpoledním předávání dětí. Kromě nich působí v přípravné třídě také asistentky pedagoga, které taktéž řeší s rodiči stále se vyskytující problémy.

V přípravné třídě v Jablonci nad Nisou již po několik let pracuje jedna romská asistentka. Při komunikaci s rodiči je velmi vhodným prostředníkem v případě řešení nějakého konfliktu. Jakožto sobě rovnou ji berou mnohem vážněji, jako jediná si může dovolit je okřiknout a zvýšit hlas. Romští rodiče totiž mají tendenci hbitě argumentovat a omlouvat, že zapomněli dětem pití, svačinu, vhodné boty na výlet apod.

Asistent tak usnadňuje komunikaci, domlouvá rodičům a mimo jiné vykonává činnost v terénu. Touto činností se má na mysli návštěva problematické rodiny v jejich přirozeném prostředí. Jedná se zejména o rodiny, které své dítě dlouhodobě a bez omluvení do přípravné třídy nevodí, o rodiče, kteří neplní své finanční povinnosti vůči přípravné třídě. Nutno podotknout, že docházka do přípravné třídy je bezplatná. Částka, kterou rodiče mají uhradit, je 500 Kč za SRPDŠ a školní pomůcky, dále obědy v případě, že je má dítě přihlášené, či poplatky za školní družinu, která činí 20 Kč měsíčně.

Kromě výše uvedených důvodů navštěvuje asistent rodinu v případě, že dítě dochází do přípravné třídy velmi zanedbané, špinavé, bez svačiny a pomůcek. V tomto nejzávažnějším případě již často zasahují pracovníci ze sociálního odboru.

5 Spolupráce speciálně-pedagogického centra

Každé dítě, které do přípravné třídy přijde, je krátce po nástupu vyšetřeno speciálním pedagogem a psychologem – odbornými zaměstnanci speciálně pedagogického centra či pedagogicko-psychologické poradny.

Legislativně je činnost školních poradenských zařízení (pedagogicko-psychologických poraden i speciálně pedagogických center) stanovena zákonem č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (Školský zákon), Vyhláškou č. 73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* v pozdějším znění č. 147/2011 Sb., dále také Vyhláškou č. 72/2005 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních* novelizované Vyhláškou č. 116/2011 Sb., (Gošová 2011).

Právě Speciálně pedagogické centrum v Jablonci nad Nisou působí na stejné budově i patře, kde sídlí popisovaná přípravná třída. Obě pracoviště spadají pod Základní školu Libereckou a úzce spolupracují. Speciální pedagožky zaměstnané ve Speciálně pedagogickém centru na detašovaném pracovišti v Polní 10 odborně stanovují hlavní oblasti, ve kterých je nutné jednotlivé děti rozvíjet, aby v následujícím roce zvládly nástup do základní školy a aby v ní měly šanci uspět.

Na základě diagnostiky doporučují odklad školní docházky v případě, že je dítě v některé z oblastí nevyspělé a následně navrhuje další postup, případně doporučují nástup do přípravné třídy.

Učitelky, které s dětmi pracují, přihlíží k výsledkům z vyšetření poskytnutých speciálními pedagožkami a dle nich dětem upravují činnosti, které je vhodné rozvíjet prioritně. Zaměřují se na oblasti, kde doposud není jejich vývoj vyrovnán či kde je oslaben.

Kromě doporučených aktivit, které je třeba u dětí rozvíjet, lze přihlídnout také k diagnóze každého dítěte poskytnuté rodiči. V přípravné třídě je upřednostňován individuální přístup formou takových metod, které maximálně vyhovují každému dítěti.

Spolupráce funguje také opačně, kdy se speciální pedagožky v případě potřeby na dítě doptávají. Především na spolupráci v hodině, povahu dítěte, rodinné zázemí, apod., aby si udělaly jasnější představu o osobnosti dítěte a aby vhodně určily jejich diagnózu.

Následující část této práce bude zaměřena konkrétněji, a to na vytypované přípravné třídy působící v Libereckém kraji. Bude se jednat o přípravné třídy v Jablonci nad Nisou, České Lípě a přípravnou třídu v Liberci. Bude popsán režim dne v jednotlivých třídách, průběh výuky a vzdělávací obsah, děti, které konkrétní přípravné třídy navštěvují a nebude opomenuta ani komunikace s rodiči. Následně budou jednotlivé třídy porovnány. Přitom bude využito osobní zkušenosti z přípravné třídy v Jablonci nad Nisou a zkušeností učitelek z České Lípy a Liberce.

6 Přípravná třída v Jablonci nad Nisou

První přípravná třída v Jablonci nad Nisou byla zřízena již roku 1993. V současné době pro velký zájem ze strany rodičů jsou již po několik let otevírány třídy dvě, a to již od roku 2007. Nachází se na odloučeném pracovišti v Polní 10, kde taktéž sídlí speciálně-pedagogické centrum a dvě speciální třídy spadající pod základní školu praktickou.

6.1 Výuka a vzdělávací obsah

Výuka v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou probíhá v rámci vzdělávacího programu nazvaném *Poznáváme celý svět*. Obsah vzdělávání se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro mateřské školy, přičemž časový rozsah ve výuce se řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro vzdělávání základní, konkrétně pro první ročník. Ten je stanoven na dvacet hodin týdně. Dle toho následně probíhá výuka v blocích tak, aby byly stanovené hodiny řádně splněny. Každým měsícem provází děti jedna pohádka. Jedná se o putování z pohádky do pohádky a každá symbolizuje jeden z měsíců. Současně si učitelky samostatně zpracovávají svůj tematický plán, dle kterého s dětmi pracují.

Přípravná třída v Jablonci nad Nisou se zaměřuje cíleně na osvojení základů stolování a hygieny, protože řada dětí, které do přípravné třídy dochází, nemají z domova osvojeného téměř nic. Proto i režim dne je uzpůsoben tak, aby se děti naučily co nejvíce dovedností, které jim z domova scházejí. Postupně se učí zvládat jednoduché aktivity v rámci sebeobsluhy. Některým to jde lépe, některé děti mají problémy dlouhodobějšího charakteru. Jedná se zejména o chlapce z romských rodin, o které se starají starší sourozenci, především sestry. Starší sestry vykonávají veškeré činnosti za mladší bratry a dohlížejí na ně. Chlapci tím pádem nemají možnost osamostatnění, nemají prostor vyzkoušet si a naučit se běžné činnosti, které děti jejich věku v majoritní společnosti dávno ovládají. U romských rodin je toto zcela běžný jev. V přípravné třídě v Jablonci nad Nisou je tento problém zjevný. Lze to pozorovat na sourozencích, kde se dívka stará o bratra a ten se není schopný ani obléknout a je jí neustále v patách.

Proto je cílem přípravné třídy zaměřit se zejména na slabiny dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Zároveň dochází k osvojování jiných oblastí. Veškeré činnosti probíhají hravější formou a v kratších intervalech z důvodu nízké koncentrace pozornosti těchto dětí. Proto je velmi důležité aktivity ve výuce často střídat. Dále se zohledňují individuální vlastnosti jednotlivých dětí. To proto, aby se zde děti měly možnost v co nejvyšší možné míře rozvíjet a měly tak šanci začlenit se následující školní rok do vzdělávacího procesu v běžné škole.

S dětmi se pracuje buď v rámci celé třídy nebo po skupinkách, kdy se učitelka věnuje dané problematice a asistentka mezitím vykonává učitelkou zadanou činnost s ostatními dětmi. Nebo se naopak vyučující věnuje konkrétnímu dítěti a asistentka při jednodušších činnostech dohlíží na zbytek třídy. Vše je v kompetenci pedagoga, jak si danou výuku rozplánuje. V rámci individuální výuky se děti střídají.

Každá z učitelek si vytváří přípravu na další den, avšak ne vždy se dá podle ní vyučovat. Je to zejména z důvodu různé „sestavy“ dětí, která daný den přijde. Proto musí být učitelka v přípravné třídě velmi kreativní a flexibilní, aby výuku mohla uzpůsobit momentálním podmínkám.

Učitelky kromě samotné výuky mají na starosti řadu formálních záležitostí. S nástupem dětí do přípravné třídy zakládají pro každé z nich osobní složku, do níž se přikládá přihláška a dotazník, rozhodnutí o přijetí do předškolního vzdělávání, souhlas se vřazením do přípravné třídy. Dále se dokládají zprávy z vyšetření pedagogicko-psychologických poraden. Ostatní náležitosti, kterými se mají na mysli souhlasy rodičů s vyšetřením apod., jsou taktéž nezbytnou součástí dokumentace. Veškerá administrativa, která se zde uvádí, se ukládá a archivuje.

Stejně jako v běžných mateřských školách se i zde používá třídní kniha pro mateřské školy a přehled docházky, navíc ještě třídní výkaz pro základní školu speciální. I tyto dokumenty podléhají archivaci.

Po výuce si děti vyzvedávají rodiče nebo zůstávají na oběd. Některé z nich setrvávají v odpolední družině, která sídlí přímo v přípravné třídě. Odpolední činnost mají na starosti asistentky, které po skončení předávají děti zpět rodičům. Výjimkou jsou dva dny v týdnu, kdy vedou družinu učitelky. Program je v odpoledních hodinách volnější. Děti si část doby mohou libovolně hrát a poté tvoří různé výrobky, cvičí, poslouchají pohádky a za přijatelného počasí chodí také ven. Také v odpolední družině je zavedena dokumentace, a to zápisní list a taktéž třídní kniha –záznam o mimoškolní činnosti.

V tomto školním roce (2014/2015) má poprvé přípravná třída možnost využít část dětského hřiště za budovou, které doposud využívala pouze mateřská škola z vedlejší budovy sídlící v areálu školy. Děti mohou ve smluvené dny a smluveném čase využít dvě pískoviště a hřiště s prolézačkami.

6.2 Režim dne

Příchod do přípravné třídy je časově vymezen na dobu mezi 7.45 – 8.10. Pro děti, které přichází dříve, je zřízena ranní družina. Předávání dětí probíhá za spolupráce učitelky s asistentkou. V současné době to funguje tak, že se učitelky a asistentky střídají po týdnu. Asistentka v šatně dohlíží na to, aby se dítě řádně převléklo, a zkontroluje, zda si doneslo vhodné oblečení, svačinu, pomůcky apod. Mezitím učitelka komunikuje s rodiči a v případě potřeby sděluje aktuální informace ohledně změn v přípravné třídě, informuje o akcích, které se chystají, a sděluje rodičům, jak jejich dítě v rámci výuky spolupracuje. V šatně se děti převléknou do pohodlného oblečení a poté samostatně odchází do prvního patra do třídy, kde se nasnídají.

Snídání bylo zavedeno poté, co v minulosti docházely děti na výuku hladové, nenasnídané z domova. Proto se stalo dlouhodobě osvědčeným pravidlem snídání dětí po příchodu do přípravné třídy. Vždy jedna z asistentek dohlíží na to, aby děti snědly, co jim rodiče nachystali a druhá asistentka si postupně odvádí děti do koupelny, kde provádí ranní hygienu, mimo jiné i čištění zubů. Nutno zdůraznit, že výrazná většina dětí po příchodu do přípravné třídy neměla ani tušení, že něco jako kartáček na zuby vůbec existuje, neměly ani potuchy, jak s ním zacházet. To se týká také základů stolování a hygieny celkově.

Děti po nástupu do přípravné třídy často trávily spoustu času mytím rukou, přičemž byly mezi nimi i takové, které si myly ruce až po ramena. Takto činily děti zejména z těch nejnižších sociálních vrstev, které byly neskutečně zanedbané a v řadě věcí zaostalé.

Samotná výuka probíhá od 9.00 hodin formou bloků. Do té doby děti mají čas na zmíněné snídání a ranní hygienu. Na přelomu podzimu a zimy roku 2014/2015 se diskutovalo o jistých změnách. Zejména šlo o zkrácení ranního snídání a her a dřívější začátek výuky.

Děti, které přijdou včas a stihnou se nasnídat, mají před začátkem samotné výuky možnost volné hry, ale pouze takové, prostřednictvím které se rozvíjí jejich zrakové, sluchové a smyslové vnímání, jemná motorika, grafomotorika a hravost. Protože hra, jak již bylo v této práci uvedeno, má pro děti předškolního věku nezanedbatelný význam, a to především pro děti z přípravných tříd. Zároveň se v rámci těchto činností stmelují, utvářejí partnerské a kamarádské vztahy. Volnou hrou se má na mysli zejména pexeso, puzzle, různé druhy stavebnic či omalovánky nebo volné kreslení. Prostor na nasnídání a zmíněné herní aktivity je zhruba do 8.45 hod. Někdy je v tomto čase prostor pro individuální činnosti s konkrétním dítětem, které vyžaduje momentální zájem nebo je důvod s ním něco procvičit.

V 8.45 již pro obě třídy probíhá společné přivítání a docházka, kdy se děti seznamují s průběhem dne. Společné je také zpívání. Následně poté se děti rozdělí do tříd a učitelky již pracují se svou třídou samostatně. Ovšem velmi často je výuka flexibilní, a to v závislosti na příchozích dětech a jiných faktorech. Výuka probíhá do 11.30 a v 11.45 si rodiče vyzvedávají děti, které nezůstávají ve družině.

Obě učitelky spolu komunikují, jelikož jejich spolupráce je nezbytná pro rozvrhnutí denních aktivit realizovaných v rámci jedné třídy. Přípravná třída má jednu větší místnost – hernu. Dále jídelnu, která kromě stravování slouží jako pracovní dílnička, kde děti u stolečků tvoří různé výrobky, malují, zpracovávají pracovní listy, tedy takové činnosti, které lze u stolečků realizovat. Na konci chodby v patře se nachází ještě jedna větší místnost – terapeutická. Zde probíhá v odpoledních hodinách muzikoterapie pod vedením jedné z učitelek. Jde taktéž o relaxační místnost pro děti handicapované ze speciálních tříd, které působí v přízemí budovy. V případě, že je místnost volná, dá se i zde vyučovat, např. různé tělovýchovné aktivity, relaxační techniky i výuka, kterou lze provádět přímo na koberci.

Pro větší přehlednost je zde uvedena tabulka režimu dne, podle které se učitelky v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou řídí. Tato přípravná třída má režim dne sestavený odlišně od přípravných tříd, které budou zaznamenány v následujících kapitolách.

Tabulka 1: Režim dne v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou

<i>7.45 – 8.10</i>	<i>Příchod dětí do přípravné třídy, převlékání</i>
<i>8.10 – 8.30</i>	<i>Snídaně, hygiena</i>
<i>8.30 – 8.45</i>	<i>Motivační hry, nabídka činností dle zájmu dítěte</i>
<i>8.45 – 9.00</i>	<i>Společné přivítání, prezentace, seznámení s náplní dne</i>
<i>9.00 – 9.30</i>	<i>Zpívání a hraní na rytmické nástroje</i>
<i>9.30 – 10.00</i>	<i>1. blok činností</i>
<i>10.00 – 10.00</i>	<i>Přestávka,</i>
<i>10.10 – 11.00</i>	<i>2. blok činností</i>
<i>11.00 – 11.10</i>	<i>Přestávka</i>
<i>11.10 – 11.30</i>	<i>3. blok činností</i>
<i>11.30 – 11.45</i>	<i>Odchod dětí, příprava na oběd družinových dětí</i>
<i>11.45 – 12.00</i>	<i>Oběd</i>
<i>12.00 – 14.40</i>	<i>Blok činností ve školní družině</i>
<i>14.40 – 15.00</i>	<i>Prevlékání dětí, odchod domů</i>

6.3 Děti

V přípravné třídě v Jablonci nad Nisou je rozmanitá skupina dětí, avšak značně převažují děti romské. Děti neromské jsou do přípravné třídy vřazeny na základě vyšetření pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně-pedagogického centra v případě, že se u některého z nich vyskytl problém ve výuce a následně byl dítěti doporučen dodatečný odklad školní docházky. Poté bylo dítě vráceno z první třídy základní školy pro opožděný

vývoj nebo pro nezvládnutí tempa ve výuce. Kromě toho jsou zde zařazeny neromské děti ze sociálně slabšího prostředí, děti, které nemohou z nějakého důvodu navštěvovat běžnou mateřskou školu. Obecně tyto děti musí splňovat alespoň jedno z kritérií vyplývajících z charakteristiky sociálního znevýhodnění vymezené školským zákonem. Pokud dítě splňuje některé z hledisek, může být do přípravné třídy přijato.

V tomto školním roce (2014/2015) byly opět otevřeny dvě třídy. Avšak oproti rokům minulým se stalo novinkou, že bylo obrovské množství zájemců ze strany rodičů, kteří své dítě chtěli do přípravné třídy umístit. Rodiče dětí oslovovali učitelky a asistentky již v minulém školním roce, aby si pro dceru nebo syna zajistili místo. Toto se v předchozích letech nestávalo, nebo alespoň ne v takové míře.

Vzhledem k množství přijatých žádostí a vzhledem k tomu, že musí být do přípravné třídy přijaty děti s odkladem školní docházky, tedy takové, které by za běžných okolností měly do základního vzdělávacího proudu nastoupit, musely být stanoveny parametry, dle kterých se budou děti vybírat.

Prvního září přišlo do přípravné třídy přes čtyřicet dětí s rodiči, další rodiče průběžně chodili a na volné místo pro své dítě se dotazovali.

Bylo tedy nezbytné stanovit hlediska, na základě kterých mohlo být dítě přijato. Přijaty musely být děti s odkladem školní docházky, děti starší šesti let. Dále byly přijaty děti, které přípravnou třídu navštěvovaly v minulém školním roce. Následně byla nastavena kritéria např. sourozenec či sourozenci na praktické škole nebo v přípravné třídě v předchozích letech, o kterých se vědělo, že navštěvovali přípravnou třídu pravidelně. Děti, u kterých bylo zjevné, že se nutně potřebují socializovat mezi vrstevníky, které byly viditelně zanedbané. Kritériem byla také spolehlivost rodičů.

První zářijový týden chodily do přípravné třídy všechny děti, o jejichž přijetí měli rodiče zájem, a z nich pak v průběhu tohoto týdne učitelky vybíraly ty, které přijmou. Na konci týdne se rodičům na třídních schůzkách sdělilo, kdo bude do přípravné třídy přijat a kdo ne. Přičemž bylo zdůrazněno, že v případě dlouhodobé absence z řad přijatých dětí bude dítě vyřazeno a následně vybráno některé z čekatelů splňující požadavky pro přijetí.

V tomto školním roce (2014/2015) nastoupilo třicet dětí, po patnácti dětech do každé třídy. Již po dvou měsících však u některých jedinců byla evidentní častá absence. Pokud trvala déle než čtrnáct dní a nebyla řádně omluvena, byl na adresu zákonného zástupce dítěte zaslán dopis, že bude dítě z přípravné třídy vyřazeno, pokud nezačne přípravnou třídu pravidelně navštěvovat. Pokud se tak stane i podruhé, pošle se dopis opět, nyní však s tím, že je dítě vyřazeno z důvodu dlouhodobého nedocházení. Následně se místo vyřazeného dítěte přijme dítě nové. Toto opatření se již realizovalo, a to ve třech případech.

Skupina dětí, které nastoupily, je pestrá. Kromě převažujících romských dětí pocházejících z nepodnětného prostředí, navštěvují přípravnou třídu i děti neromské. Z neromských dětí v současné době dochází chlapec, jehož vývoj je opožděný v důsledku vážnějšího onemocnění mozku. S chlapcem dochází i jeho sestra – dvojče, která trpí epilepsií a bez níž by se chlapec nezládl adaptovat. Druhým neromským chlapcem je chlapec z pěstounské péče projevující se negativistickými a občas agresivními sklony, které střídají silnou náklonnost vůči ostatním, a který byl v původní rodině týrán. Další je neromská dívka s poruchou pozornosti a hyperaktivity (dále jen ADHD) z nepodnětného rodinného zázemí navštěvující přípravnou třídu třikrát do týdne vzhledem k sociální situaci rodiny a vzdálenějšímu bydlení. Mezi neromskými žáky je i dívka žijící s hluchoněmou matkou, jejíž bratr navštěvuje speciální třídu na téže škole v důsledku stejného onemocnění jako matka, dále dívka s projevy ADHD a epilepsií žijící pouze s matkou a chlapec, který byl pro nezvládnutí učiva a nevyzrálou vyřazen z první třídy běžné základní školy. Všechny uvedené děti navštěvují kromě pedagogicko-psychologické poradny také psychiatra, který děti s ADHD medikuje pro zklidnění.

Romské děti nemají po nástupu osvojeny téměř žádné návyky, často ani ty základní. Mají vady řeči, jejich mentální i emocionální vývoj je značně opožděn, často jsou sociálně nepřizpůsobivé a neschopné adaptovat se v novém prostředí. Některé z dětí po nástupu do přípravné třídy přišly poprvé do kontaktu s vrstevníky, a to byl také první moment, kdy byly odděleny od matky. Nezvládají se dlouhodobě soustředit a plnit denní režim, na který z domova nejsou zvyklé.

V minulém školním roce (2013/2014) z neromských dětí navštěvoval přípravnou třídu chlapec v pěstounské péči s fetálním alkoholovým syndromem s doposud nejistou prognózou Huntingtnovy choroby, v důsledku nemoci též trpící lehkou mentální retardací. Chlapec z pěstounské péče počatý zneužitím v rodině a dívka s ADHD a s projevy elektivního mutismu. Tato dívka nastoupila ve školním roce 2014/2015 do prvního ročníku základní školy. Po několika měsících však třídní učitelka navrhla dodatečný odklad školní docházky pro nezvládnutí učiva. Proto byla v průběhu školního roku 2014/2015 na matčinu žádost opět vřazena do přípravné třídy.

V jedné třídě se vzdělává 10 chlapců a 5 dívek, z toho jsou 1 dítě 5 leté, 12 dětí ve věku 6 let a 2 děti 7 leté.

Ve druhé třídě se vzdělává 6 chlapců a 9 dívek, z toho 1 je 5 leté, 5 dětí 6 letých, 6 dětí starší 6 let a 3 děti jsou 7 leté.

V současné době se v přípravné třídě vzdělává 8 neromských a 22 romských dětí.

Pro větší názornost je text doplněn tabulkami. Je v nich znázorněna cílová skupina dětí, která navštěvuje přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou. Poukazuje na věk dítěte, důvod, proč bylo do přípravné třídy zařazeno a původ, tedy zda jde o romské či neromské dítě.

Tabulka 2: Děti navštěvující přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou, 1. třída

	<i>Věk</i>	<i>Důvod zařazení dítěte do přípravné třídy</i>	
<i>1</i>	<i>7 let</i>	<i>Dodatečný odklad školní docházky, sociální znevýhodnění</i>	<i>Rom</i>
<i>2</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky</i>	<i>Romka</i>
<i>3</i>	<i>5 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, opožděný vývoj řeči</i>	<i>Rom</i>
<i>4</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky, celkový opožděný vývoj</i>	<i>Rom</i>
<i>5</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Rom</i>

6	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky	Rom
7	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky, celkový opožděný vývoj	Rom
8	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky, celkový opožděný vývoj	Romka
9	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky	Rom
10	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky, celkový opožděný vývoj	Rom
11	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky, celkový opožděný vývoj	Rom
12	6 let	Sociální znevýhodnění	Romka
13	7 let	Elektivní mutismus, ADHD, dodatečný odklad školní docházky	Neromka
14	6 let	Sociální znevýhodnění, vada řeči, celkový opožděný vývoj	Rom
15	6 let	ADHD, celkově opožděný vývoj, sociální znevýhodnění	Neromka

Tabulka 3: Děti navštěvující přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou, 2. třída

	Věk	Důvod zařazení dítěte do přípravné třídy	
1	6 let	Sociální znevýhodnění, celkový opožděný vývoj, odklad školní docházky	Romka
2	6 let	ADHD, epilepsie, odklad školní docházky	Neromka
3	6 let	Sociální znevýhodnění, vada řeči, odklad školní docházky	Rom
4	7 let	Sociální znevýhodnění, celkový opožděný vývoj, odklad školní docházky	Rom
5	6 let	ADHD, odklad školní docházky	Nerom
6	6 let	Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky	Romka

7	7 let	<i>Sociální znevýhodnění, celkový opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Romka</i>
8	6 let	<i>Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky</i>	<i>Romka</i>
9	6 let	<i>Matka a bratr hluchoněmí (bratr se vzdělává na stejném pracovišti, ale ve Speciální třídě), odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
10	6 let	<i>Sociální znevýhodnění, celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Romka</i>
11	6 let	<i>Opožděný vývoj v důsledku poškození mozku, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
12	6 let	<i>Epilepsie, odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
13	5 let	<i>Sociální znevýhodnění</i>	<i>Romka</i>
14	7 let	<i>Dodatečný odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
15	6 let	<i>Dříve fyzické a psychické týrání, nyní pěstounská péče</i>	<i>Nerom</i>

V tabulkách je možné vidět, že převážná většina dětí je po odkladu školní docházky a že všechny děti pocházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí. Převažují děti romské.

Docházka dětí do přípravné třídy v Jablonci nad Nisou je nepravidelná. Jsou zde děti, které chodí po celou dobu pravidelně, bohužel ale i takové, u nichž převažuje právě absence než docházka. V tomto případě nastupují asistentky, které vykonávají mimo jiné terénní činnost a jdou navštívit rodinu přímo domů s cílem zjistit, proč dítě dlouhodobě do přípravné třídy nedochází. Varují rodiče před případným vyřazením nebo již přímo předávají dopis o vyřazení dítěte.

Často se stává, že děti nedochází jednoduše proto, že se romským matkám nechce. Nezvládají dítě ráno obstarat a včas vodit do školy. Některé matky se staví ke vzdělávání dětí a docházce laxe. Proto u vytypovaných rodin je lépe probírat veškeré aktivity týkající se dítěte a školy přímo s otcem. O tom pojedná následující kapitola.

6.4 Komunikace s rodiči

Učitelka přichází do kontaktu s rodiči denně, a to při přebírání dětí ráno a při předávání v poledne. Odpolední předávání po družině již zajišťují asistentky. Vše potřebné, aktuální zapisují učitelky do notýsku, který si děti musí každodenně nosit.

Komunikace s rodinou není ideální. Někteří rodiče nejeví téměř žádný zájem o to, aby dítě pravidelně do školy chodilo. To se samozřejmě projeví na minimální docházce a z ní plynoucí neschopností adaptovat se do školní třídy. Není možné je rozvíjet. I přes časté urgování a varování neprojeví snahu. Matky si vymýšlí, slibují, ale výsledek z jejich strany není vidět. V případě konání třídních schůzek nejčastěji přicházejí ty, které mají všechny povinnosti vůči škole splněny.

To lze také pozorovat v době konání dílen, na které jsou rodiče pozvaní. Tento školní rok (2014/2015) se konaly dílny troje – podzimní, vánoční i velikonoční. Rodiče pouze přivedli děti a sdělili, že nemají čas. Dílen se nezúčastnil ani jeden z rodičů.

Mnohdy je lepší obracet se v případě potřeby spíše na otce, nežli matku dítěte. Otec se k povinnostem vůči škole staví zodpovědněji. V případě, že je třeba něco vyřešit, je vhodnější obrátit se raději na něho.

K omluvení dětí v případě jejich nemoci nebo návštěvy lékaře dochází nejčastěji telefonicky nebo přímo osobně, méně často e-mailem.

7 Přípravná třída v České Lípě

Přípravná třída na Základní škole Špičák v České Lípě působí již od roku 1997. V letošním školním roce 2014/2015 je tedy otevřena posedmnácté. Od samého počátku vyučuje stále tatáž paní učitelka, která je pro své povolání nesmírně zapálená. Nabídku na místo učitelky v přípravné třídě s očekáváním přijala a působí zde po celou dobu.

Protože v té době přípravné třídy nebyly příliš rozšířené a tudíž nebyly toho času stanoveny téměř žádné podklady pro sestavení vzdělávacích plánů, neměla jasnou představu, co by měl vzdělávací obsah obnášet. Využila proto svých pedagogických zkušeností a sestavila průřez učiva posledního ročníku z mateřské školy podle starého vzdělávacího programu pro mateřské školy a osnovy 1. ročníku pro první čtyři měsíce základní školy praktické. Za celou dobu svého působení vytvořila řadu materiálů, které využívá ve výuce, kromě toho si však vytváří i materiály nové, aktuální.

Pro školní rok 2014/2015 byly otevřené přípravné třídy dvě, a to na žádost ředitele základní školy, pod kterou přípravné třídy spadají. Ředitel argumentoval velkým zájmem ze strany rodičů. Nakonec otevření druhé třídy obhájil. Nestalo se tak poprvé, v předchozích letech taktéž fungovaly přípravné třídy dvě.

Tato práce obecně pojedná o obou třídách, avšak konkrétněji se zaměří pouze na jednu z nich, a to na třídu výše zmíněné učitelky s mnohaletou zkušeností.

Každá třída pracuje samostatně v sousedících učebnách. Společné mají pouze hodiny tělesné výchovy. Obě pedagožky spolupracují a po domluvě si třídy vždy na určenou dobu na některé vyučovací hodiny vymění. Je to především z důvodu, že v jedné ze tříd je nainstalovaná interaktivní tabule a druhá třída slouží jako hudební místnost, v níž se nachází klavír či jiné hudební nástroje.

Dalším zaměstnancem působícím v přípravných třídách je asistentka pedagoga, která v případě potřeby přechází mezi oběma třídami. Výuka probíhá formou bloků řídicích se dle zvonění signalizujícího začátek výuky. Konec bloků signalizován není, za něho si zodpovídá sama učitelka.

7.1 Výuka a obsah vzdělávání

Obsah vzdělávání se naplňuje prostřednictvím projektu nazvaného „Jsem človíček zvědavý a hravý“, který vychází z platných, každoročně zpracovávaných Rámcových vzdělávacích programů, dle nichž lze v přípravné třídě vzdělávat.

Pohled na výuku je zde jiný než v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou. Zkušená pedagožka se domnívá, že děti navštěvující přípravnou třídu mají věk na to, aby se naučily pracovat samostatně. Tudíž upřednostňuje místo vzdělávací nabídky využívané v běžných mateřských školách spíše výuku frontální. Zastává názor, že by si ji děti měly osvojit již v přípravné třídě, aby se následně v prvních třídách snadněji adaptovaly. Poukazuje na to, že děti, které do přípravné třídy přejdou z mateřských škol, jsou pohodlné, lenivé, a to právě z důvodu zmiňované vzdělávací nabídky, která jim údajně činnosti v rámci výuky pouze nabízí. Neučí se tedy pracovat společně a do té doby, než daná činnost skončí. Mimoto po svých mnohaletých zkušenostech uvádí, že děti, které z mateřských škol přešly, vykazují větší únavu během výuky v přípravné třídě, protože nezvládají přechod z volnějšího tempa do pevněji stanoveného režimu v přípravné třídě.

Na názor zmocněnkyně ministerstva školství a mládeže Moniky Šimůnkové, o němž je psáno v předchozím textu, odpovídá, že děti v přípravných třídách stihnou během jednoho školního roku dohnat chybějící deficit, se kterým do přípravné třídy nastoupily. Uvádí, že pouze minimální počet dětí odchází na praktickou školu. Většina z nich nastoupí do běžné základní školy. Na dotaz, zda děti, které po její intenzivní péči nastoupí do prvních tříd běžných základních škol následně selhávají, reaguje, že některé bohužel ano. S výbavou získanou z přípravné třídy dokáží první třídu většinou zvládnout. Malé části z nich tato výbava přestává stačit, selhává a tyto děti buď opakují první třídu, nebo jsou přeřazeny do základní školy praktické.

7.2 Režim dne

Dítě přichází do třídy do osmé hodiny ranní, kdy začíná první blok výuky, a to buď za doprovodu rodiče, nebo po oboustranné domluvě mezi rodičem (zákonným zástupcem) a pedagogem samo. Výuka v přípravné třídě v České Lípě začíná v 8.00. V tuto dobu se děti schází v kroužku na koberci ve třídě, kde se přivítají. Učitelka je seznámí s náplní práce, která je bude čekat v průběhu dne. Zde se věnují také společné recitaci, jazykovým a artikulačním cvičením.

Od 8.15 do 8.45 pracují u stolečků, kde má pro ně učitelka připravenou samostatnou či skupinovou práci. Vzdělávací obsah vyplývá z tematického plánu a aktuálního období. Děti se věnují např. předmatematickým představám, kdy pracují s různými kartičkami, počítají, porovnávají. V tuto dobu se děti ještě plně soustředí, proto je vhodné využít řízené aktivity.

V době přestávky od 8.45–9.00 hodin mají děti prostor na svačinu a krátký odpočinek.

Od 9.00–9.45 hodin je opět čas na řízenou činnost, kdy se děti vzdělávají v rámci různých cvičení a her. Pedagožka volí takové aktivity, které je u dětí potřeba rozvíjet. Může se jednat o rozvoj kognitivních vlastností, rozvoj grafomotorických prvků, psychiky, osvojení sociálních rolí atd.

V 9.45 následuje další přestávka, která trvá do 10.00, opět je zde vymezen prostor, kdy se děti mohou nasvačit, protáhnou se.

Čas od 10.00–10.45 je vymezen pro tělovýchovné či hudební aktivity. V tuto hodinu se obě třídy spojují a pracují společně. Na tělovýchovnou aktivitu odchází do tělocvičny. Na hudební výchovu do vedlejší třídy.

Vzdělávací obsah jednotlivých bloků není striktně stanovený. Rozložení jednotlivých aktivit záleží na zkušenosti, aktuálních podmínkách a flexibilitě pedagožky, která s dětmi pracuje. Důležité je rozvrhnout jednotlivé aktivity tak, aby děti neměly prostor nudit se a necítily se unavené. Je proto nutné střídat např. pohybové aktivity s řízenou činností, práci u stolečků s jednodušší aktivitou.

V posledním bloku výuky od 10.45–11.40 je čas na volnější činnosti. Děti si mohou zvolit z nabídky her, nejčastěji společenských, které si můžou zahrát. Někdy je to prostor pro opakování probraného učiva. Nejčastěji však děti kreslí, vybarvují, skládají puzzle, hrají pexeso, prohlížejí si knížky apod.

Vyučování končí v 11.40. Poté děti zůstávající v odpolední družině, odchází s asistentkou na oběd do vedlejší budovy školy nacházející se v areálu. Ta v době poslední blokove výuky odpočívá a následně se věnuje dětem v rámci odpolední družiny.

Pokud se dítě nedostaví včas, je třeba pozdní příchod vždy předem nahlásit. V případě absence taktéž. Rodiče omlouvají děti stejně jako docházku na běžné základní škole. Pokud se jeví docházka jako nepravidelná nebo nulová, ihned se do šetření zapojuje výchovný poradce a vzápětí se situací zabývá sociální odbor. Absence a častá neúčast však není velkým problémem přípravných tříd na Základní škole Špičák, protože pedagožky a výchovná poradkyně těmto negativním projevům předchází.

I zde je pro lepší přehlednost vytvořena tabulka s režimem dne.

Tabulka 4: Režim dne v přípravné třídě v České Lípě

8.00 – 8.15	<i>Ranní kruh – přivítání, seznámení s činnostmi, společná recitace, artikulační cvičení</i>
8.15 – 8.45	<i>1. blok výuky, řízené aktivity</i>
8.45 – 9.00	<i>Přestávka, svačina</i>
9.00 – 9.45	<i>2. blok výuky, řízená aktivita</i>
9.45 – 10.00	<i>Přestávka, svačina</i>
10.00 – 10.45	<i>3. blok výuky, řízená aktivita (tělesná, hudební)</i>
10.45 – 11.40	<i>Motivační hry, společenské hry, prostor pro opakování či individuální péči</i>
11.40 – 12.00	<i>Oběd, odchod dětí domů</i>
12.00 – 15.00	<i>Odpolední družina</i>

7.3 Děti

Skupina dětí v přípravné třídě je poměrně rozmanitá. V současné době je však s podivem, že z celkového počtu 15 přihlášených dětí na jednu třídu, dochází pouze jeden chlapec romský. Ve třídě o čtrnácti dětech kromě romského chlapce se zde vzdělávají dva chlapci medikované pro zklidnění, přičemž u obou jsou zjevné projevy ADHD. Chlapec s projevujícími se autistickými rysy v chování a chlapec pocházející z Konga, který má status azylanta. Dále jsou zde děti s poruchami řeči, děti celkově nezralé, chlapec a dívka, kterým byl na základě nezralosti ve vývoji doporučen dodatečný odklad školní docházky. Dívka vykazující projevy nízkého intelektu, děti, které jsou pod dohledem OSPOD, a děti z mnohopočetných rodin.

Pro příklad jeden z chlapců navštěvujících přípravnou třídu se narodil jako sedmý z deseti sourozenců. Rodina je velmi slušná, úslužná, pracovitá. Děti jsou prý bez výjimky všechny chytré, šikovné, vychované a skromné. Nejstarší chlapec má 18 let a studuje gymnázium, nejmladšímu dítěti je 1 rok. Tato početná rodina žije v panelákovém bytě ve 3+1.

Ze zmíněných dětí navštěvujících přípravnou třídu žije každé druhé v neúplné rodině, nejčastěji s matkou a sourozenci, zároveň jsou tyto matky ve většině případů nezaměstnané.

Všechny děti prošly pedagogicko-psychologickou poradnou a rodina každého z nich splňuje status sociálního znevýhodnění dle aktuální legislativy.

Jak bylo již řečeno, celkový počet přijatých dětí činí 15, z toho 5 dívek a 10 chlapců. Na začátku tohoto školního roku bylo přijato v této třídě pouhých 12 dětí, zbylá místa si učitelka nechává volná pro děti vrácené z prvních tříd. Počátkem školního roku již dvě děti s dodatečným odkladem školní docházky nastoupily, tudíž byla kapacita do posledního místa naplněna.

Všechny děti, které se zde vzdělávají, jsou po odkladu školní docházky. To znamená, že věková hranice dětí se pohybuje mezi 6 – 6, 5 roky, přičemž během školního roku dosáhnou 7 let. Děti mladší jsou přijímány pouze výjimečně, a to v případě, že do přípravné třídy dochází sourozenec. Tuto výjimku potvrzuje dívka, která byla přijata v průběhu školního

roku na žádost rodičů. Dívka má devět sourozenců a pochází ze sociálně slabší rodiny. Přípravnou třídu navštěvoval již její starší sourozenec.

Následující tabulka znázorňuje, že v cílové skupině dětí v přípravné třídě v České Lípě převažují děti neromské. Výjimku tvoří 1 chlapec romského a 1 chlapec afrického původu.

Tabulka 5: Děti navštěvující přípravnou třídu v České Lípě

	<i>Věk</i>	<i>Důvod zařazení dítěte do přípravné třídy</i>	
<i>1</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění</i>	<i>Rom</i>
<i>2</i>	<i>6 let</i>	<i>ADHD</i>	<i>Nerom</i>
<i>3</i>	<i>6 let</i>	<i>ADHD</i>	<i>Nerom</i>
<i>4</i>	<i>6 let</i>	<i>Autistické rysy v chování</i>	<i>Nerom</i>
<i>5</i>	<i>7 let</i>	<i>Azylant, jazyková bariéra</i>	<i>Afričan</i>
<i>6</i>	<i>7 let</i>	<i>Dodatečný odklad školní docházky, nezralost</i>	<i>Nerom</i>
<i>7</i>	<i>7 let</i>	<i>Dodatečný odklad školní docházky, nezralost</i>	<i>Neromka</i>
<i>8</i>	<i>6 let</i>	<i>Vady řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
<i>9</i>	<i>6 let</i>	<i>Vady řeči, odklad školní docházky, celkově opožděný vývoj</i>	<i>Neromka</i>
<i>10</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, vady řeči, odklad školní docházky,</i>	<i>Nerom</i>
<i>11</i>	<i>7 let</i>	<i>Nízký intelekt</i>	<i>Neromka</i>
<i>12</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, pod ochranou OSPOD</i>	<i>Nerom</i>
<i>13</i>	<i>6 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění, vícečlenná rodina, pod ochranou OSPOD</i>	<i>Neromka</i>
<i>14</i>	<i>6 let</i>	<i>Celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
<i>15</i>	<i>5 let</i>	<i>Sociální znevýhodnění</i>	<i>Neromka</i>

Skupina dětí v přípravné třídě za posledních pár let byla spíše romská. Dle učitelky ji navštěvovaly děti, které bydlely s matkami či rodinami v nedaleké ubytovně, často byly velmi zanedbané, špinavé a páchnoucí. Děti, které neměly osvojené prakticky žádné sociální ani hygienické návyky. Při této situaci učitelka informuje neprodleně sociální odbor, který provede šetření v problematické rodině.

S problematickými dětmi souvisí také častá absence a v důsledku toho případně odhlášení z přípravné třídy. Tento případ zde však nastává zcela výjimečně. Paní učitelka uvádí, že za posledních několik let vyřadila jednoho chlapce v loňském roce. Jednalo se o chlapce, který přestal docházet po smrti své matky, protože otec nezvládal děti vodit do školy. Důvod byl zjištěn o nějaký čas později.

7.4 Komunikace s rodiči

Komunikace s rodiči se realizuje především písemnou formou v podobě notýsků či e-mailové korespondence, dále telefonicky a v rámci třídních schůzek dle potřeby učitelky. Každodenní setkávání pedagoga s rodiči neprobíhá, protože po výuce odvádí asistentka děti na oběd. Některé z nich chodí domů samy a na některé čeká před školou někdo z rodiny.

Děti dostávají domácí úkoly, se kterými by jim rodiče měli pomoci. K tomuto účelu slouží desky, do kterých jim učitelka přidává pracovní listy s úkoly i vypracované materiály z výuky. Učitelka chce navodit pocit, že děti mají vůči sobě i vůči škole povinnosti a nenásilnou formou se je snaží zvykat, aby se je naučily plnit. Kromě toho prohlubuje spolupráci mezi rodičem a pedagogem. Ve výuce taktéž děti píšou do sešitu, který slouží jako písanka na základních školách. Procvičují si v něm grafomotorické dovednosti a posilují cviky na uvolnění rukou.

8 Přípravná třída v Liberci

Přípravná třída na Základní škole v Liberci byla otevřena na žádost ředitele školy již potřetí. Vyučuje zde učitelka, která má vystudovaný obor speciální pedagogika. Po celé předchozí dva roky vyučovala v přípravné třídě sama. Teprve s koncem prvního čtvrtletí letošního školního roku jí byla na její dlouhodobou žádost přidělena asistentka.

Před samotným otevřením přípravné třídy si učitelka zajišťovala materiály, podle kterých by mohla děti docházející do přípravné třídy vzdělávat. Mimo jiné konzultovala zkušenosti a možnosti vzdělávání v rámci výuky taktéž s kolegyní z přípravné třídy z České Lípy, o které bylo pojednáno v předchozí kapitole.

Podmínky fungování přípravné třídy v Liberci jsou odlišné. Může to být způsobeno i tím, že přípravná třída na zdejší škole působí poměrně krátkou dobu. Učebna přípravné třídy je umístěna ve školní družině. Paní učitelka si v důsledku toho nemůže vytvořit takové klima ve třídě, které by chtěla. Třidu si nemůže vybavit pomůckami, ani přichystat podle své potřeby. Nemá zde ani dostatečné množství pomůcek či nábytku, kam by ukládala výukové materiály či potřebné předměty, které běžně během výuky využívá. Ráno se střídá se školní družinou, a to krátce před samotným začátkem své hodiny. Odpoledne rovněž a často musí končit i dříve, aby se děti stihly včas vystřídat s dětmi a vychovatelkou z družiny.

Jak sama říká, většinu pomůcek, které potřebuje k výuce, si vyrábí sama a ty také každý den převáží z domu do školy a zpět z důvodu nedostatku místa a nezajištění dostačujících podmínek.

8.1 Výuka a vzdělávací obsah

Stejně jako v přípravných třídách v Jablonci nad Nisou i České Lípě vzdělává paní učitelka podle platných Rámcových vzdělávacích programů, které si následně sama upravuje.

Podle jejího názoru nelze uplatnit již zpracovaný školní vzdělávací program pro jiný školní rok. Cílová skupina dětí se mění a podle ní se musí školní vzdělávací program upravovat, aby bylo vzdělávání co nejvíce užitečné. Dalo by se říci, že vzdělávací plán by měl být „ušitý

na míru“ na základě přijatých dětí a jejich schopností a dovedností, které si do přípravné třídy přinesou již z domova a dále podle jejich možností a jejich znevýhodnění nebo omezení. Učitelka s dětmi pracuje u stolečků po skupinkách nebo na koberci v rámci skupinového kruhu. Využívá také kabinet knihovny, kde s dětmi cvičí logopedii, sluchové a zrakové vnímání. Terapii provádí dvakrát týdně v půlených hodinách, a to každé úterý a čtvrtek. Polovina dětí cvičí ráno, druhá polovina před obědem.

8.2 Režim dne

Výuka v přípravné třídě na základní škole v Liberci začíná osmou hodinou ranní. Pracuje se formou bloků, kdy je začátek a konec signalizován zvoněním. Mezi bloky mají děti přestávky. Děti přicházejí za doprovodu rodičů do školy, kde si je v šatně přebírá paní učitelka, poté odchází do třídy. Děti se po chodbě ve škole mohou pohybovat samostatně, a to v případě, že si odskočí na toaletu či na oběd do školní jídelny, která se nachází na stejném patře budovy jako přípravná třída. Stejně jako ráno si děti po obědě vyzvedávají rodiče. Výuka v přípravné třídě končí ve 12.30. Jednotlivé bloky trvají vždy 45 minut a v nich pedagožka realizuje výukové metody. V prvních dvou blocích se věnuje řízeným činnostem. V následujících blocích probíhá výuka venku, v knihovně či v tělocvičně. Dvakrát do týdne jsou děti ráno a odpoledne rozděleny na dvě skupiny, kdy se věnují logopedické nápravě a individuálnější činnosti.

Uvedená tabulka zaznamenává režim dne v přípravné třídě v Liberci. Doba výuky trvá o jeden blok déle oproti přípravným třídám zkoumaným v předchozích kapitolách. Rozdílem je také výuka realizovaná formou půlených hodin dvakrát týdně. Jinak se režim dne téměř neliší od režimu dne přípravné třídy v České Lípě.

Tabulka 6: Režim dne v přípravné třídě v Liberci

8.00 – 8.10	Začátek výuky, přivítání, prezentace
8.10 – 8.45	1. blok výuky
8.45 – 9.00	Přestávka, svačina
9.00 – 9.45	2. blok výuky

9.45 – 10.00	Přestávka
10.00 – 10.45	3. blok výuky
10.45 – 11.00	Přestávka
11.00 – 11.45	4. blok výuky, motivační hry
11.45 – 12.00	Oběd
12.00 – 12.30	Odpolední půlená hodina (2 x týdně)
12.00 – 15.00	Odpolední družina

8.3 Děti

Skupinu dětí v přípravné třídě tvoří děti s celkově opožděným vývojem, nejčastěji děti s vadami řeči, děti s projevy ADHD medikované pro zklidnění. Tři děti jsou romské, z toho jedna dívka přijatá ze základní školy na základě doporučení o dodatečném odkladu školní docházky. Nutno podotknout, že tato dívka navzdory přerazení z první třídy základní školy pro nezvládnutí výuky a tempa, nejeví v přípravné třídě žádné takové projevy. Naopak. Dívka je bystrá, šikovná a spolupracující.

Všechny děti, které do přípravné třídy základní školy v Liberci nastoupily, jsou po odkladu školní docházky, věkové rozmezí je tedy mezi 6 a 6,5 lety, během školního roku většina z nich dosáhne 7 let. Celkem jich je zde přijatých 17, 6 dívek a 11 chlapců.

Stejně jako v přípravné třídě v České Lípě, tak i v Liberci je počet romských dětí minimální. To dokládá také tabulka. V přípravné třídě v Liberci jsou evidovány pouze tři romské děti z celkového počtu sedmnácti přijatých.

Tabulka 7: Děti navštěvující přípravnou třídu v Liberci

	Věk	Důvod zařazení dítěte do přípravné třídy	
1	6 let	Sociální znevýhodnění, celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky	Rom

2	7 let	<i>Sociální znevýhodnění, vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Rom</i>
3	6 let	<i>Sociální znevýhodnění, dodatečný odklad školní docházky</i>	<i>Romka</i>
4	7 let	<i>ADHD, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
5	6 let	<i>ADHD, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
6	7 let	<i>ADHD, vady řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
7	6 let	<i>Sociální znevýhodnění, celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
8	6let	<i>Sociální znevýhodnění, vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
9	7 let	<i>Vada řeči, celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
10	7 let	<i>Vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Neromk</i>
11	6 let	<i>Celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
12	6 let	<i>Celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
13	6 let	<i>Vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
14	7 let	<i>Odklad školní docházky, vícečetná rodina</i>	<i>Nerom</i>
15	6 let	<i>Vada řeči, odklad školní docházky</i>	<i>Neromka</i>
16	6 let	<i>Celkově opožděný vývoj, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>
17	7 let	<i>Sociální znevýhodnění, odklad školní docházky</i>	<i>Nerom</i>

Vzhledem k tomu, že do této přípravné třídy dochází převážně děti neromské, dá se předpokládat, že byla otevřena z důvodu velkého počtu dětí s odkladem školní docházky, kterým po vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně-pedagogického centra nebyl doporučen nástup do první třídy.

Protože se v Liberci nachází pouze jedna třída zřízená pro tuto skupinu dětí, sjíždějí se sem z celého Liberce. Většina dětí pochází z početné rodiny nebo žije pouze s jedním z rodičů. Splňuje tedy kritérium pro přijetí do přípravné třídy.

8.4 Komunikace s rodiči

Komunikace mezi pedagožkou a rodiči probíhá jak písemnou formou prostřednictvím notýsků, tak přímou komunikací při převzetí dětí buď ráno před výukou, nebo odpoledne. Rovněž je tomu tak prostřednictvím třídních schůzek. Je zde však podobná skupina rodičů jako v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou. Někteří rodiče komunikují a zajímají se o zlepšení svého dítěte, někteří mají vůči škole povinnosti, ke kterým se staví zády.

Pro porovnání přípravných tříd byl využit rozhovor s jednotlivými učitelkami o jejich zkušenostech z praxe, a jak hodnotí přínos vzdělávání v přípravných třídách.

9 Hodnocení přínosu vzdělávání v přípravné třídě z pohledu učitelek

V předchozích kapitolách byly popsány 3 přípravné třídy. O tom, jak se učitelkám s dětmi pracuje, jaké mají podmínky pro výuku a jaký přínos vidí ve zřizování přípravných tříd, popisuje následující text. Pro větší přehlednost je zpracován v tabulkách.

9.1 Rozhovor 1.

Odpovědi první respondentky z přípravné třídy v Jablonci nad Nisou jsou interpretovány v příložené tabulce.

Tabulka 8: Rozhovor 1. – přípravné třídy v Jablonci nad Nisou

Položka č. 1.	ZŠ, v níž se přípravná třída nachází:
	<i>ZŠ Liberecká 31, Jablonec nad Nisou, odloučené pracoviště Polní 10</i>
Položka č. 2	Máte dostatečné podmínky (materiální, organizační, apod.) pro vzdělávání dětí v přípravné třídě?
	<i>Podmínky jsou průměrné, vedení se snaží postupně modernizovat PT, očekáváme výměnu nového a modernějšího nábytku do třídy. Nedávno došlo k výměně koberce ve třídě a nainstalování interaktivní tabule.</i>
Položka č. 3	Kolik je přihlášených dětí v přípravné třídě na vaší škole?
	<i>Máme dvě třídy, v každé 15 dětí.</i>
Položka č. 4	Jaké děti jsou do vaší přípravné třídy přijímány?
	<i>Převážná většina dětí je romských pocházejících z nízkého sociálního prostředí. Jde o děti s odkladem školní docházky, které z různých důvodů nenastoupily do základní školy, nebo s dodatečným odkladem, které vstup do základní školy z důvodu nezralosti nezvládly. Děti pod dohledem OSPOD, děti z dětského domova či děti jinak znevýhodněné.</i>
Položka č. 5	Na základě jakých kritérií jsou děti přijímány?

	<i>Musí být po odkladu školní docházky, musí splňovat podmínky sociálního znevýhodnění dané zákonem a mít doporučení s pedagogicko-psychologické poradny.</i> <i>V letošním školním roce vzhledem k velké poptávce ze strany rodičů bylo nutné vybrat ty, které mohou nastoupit. Hlavním kritériem bylo, že musí být po odkladu školní docházky, dále dítě již přípravnou třídu navštěvovalo v minulém roce, zřetel na spolehlivost rodičů, sourozenec v přípravné třídě.</i>
Položka č. 6	<i>Jaká je docházka těchto dětí?</i>
	<i>Průměrně poloviční, chodí 6–9 dětí na jednu třídu, 1–2 děti bývají neomluvené, zbytek jsou omluvené absence.</i>
Položka č. 7	<i>Zamyšlení: Porovnání současné skupiny dětí se skupinou dětí v předchozích letech:</i>
	<i>Děti dnes nesvedou to, co by zvládly v předchozích letech. Musela jsem snížit své nároky.</i>
Položka č. 8	<i>Jak se tyto děti mění pod odbornou péčí?</i>
	<i>Chodí-li pravidelně, rychle si zvyknou na režim a jsou schopné ho dodržovat. Po stránce rozumové se brzy ukáže, kde jsou silná a slabá místa dítěte. Silné stránky jsou pro dítě vždy velmi motivační, slabé stránky přijímá každé dítě jinak, učí se zacházet s vlastní chybou i neúspěchem. Ve skupině se učí základním pravidlům slušnosti, učí se toleranci a empatii, ale i vhodnému vyjadřování vlastních názorů.</i>
Položka č. 9	<i>Návrhy aktivit pro rozvoj dětí:</i>
	<i>Sportovní a tělocvičné aktivity podporující správné držení těla , rozvoj hrubé i jemné motoriky,</i> <i>rozumová výchova – rozvoj slovní zásoby všech probíraných okruhů, rozvoj vlastního vyjadřování, rozvoj matematických a předmatematických dovedností,</i> <i>hry zaměřené na rozvoj empatie, zdravého sebeprosazení, kooperační aktivity, zdravé odmítání.</i>
Položka č. 10	<i>Kolik let v přípravné třídě pracujete?</i>
	<i>Pracuji zde devátým rokem.</i>
Položka č. 11	<i>Co vám dalo a vzalo vyučování v přípravné třídě?</i>

	<i>Na jednu stranu mi to dalo obrovskou chuť s těmito dětmi pracovat a dokázat především jejich rodičům, jaký děti udělají za jeden školní rok pokrok. Naopak vzalo mi to postupem času ideály, které jsem zpočátku měla, že svou snadou a pílí docílím většího zájmu u rodičů a častější docházku.</i>
Položka č. 12	<i>Přípravná třída versus integrace dětí z přípravné třídy do běžné mateřské školy z vašeho pohledu:</i>
	<i>Myslím si, že PT je vhodnější. Je zde menší počet dětí, takže se jim můžeme více věnovat. Režim dne i vzdělávací obsah přizpůsobujeme vždy skupině dětí, která do přípravy dochází. Takže se nestane, že by se některé z dětí „vezlo“ s ostatními a nemělo možnost rozvíjet své schopnosti. Jsme připraveni věnovat se jejich problematickým oblastem v tempu, který jim vyhovuje. Pokud tedy beru v potaz skupinu dětí, která po léta mé praxe přípravnou třídu navštěvuje.</i>
Položka č. 13	<i>Jak se vyvíjí spolupráce s rodinou a co se rodiče v průběhu školního roku naučili?</i>
	<i>Případ od případu. Rodiče si však vždy zvyknou, že se od nich očekává zodpovědnost – omlouvání dětí, plnění finančních závazků, komunikace s učiteli. Pokud vodí dítě pravidelně, naučí se komunikovat. Pochopili, že i předškolní vzdělávání vyžaduje pravdivou komunikaci s učiteli a že i rodič má nějaké závazky.</i>

Tuto přípravnou třídu navštěvují převážně děti romské a na tomto základě byl sestaven i režim dne.

9.2 Rozhovor 2.

Druhá respondentka z přípravné třídy v České Lípě poskytla informace, které jsou rovněž v tabulce zaznamenány.

Tabulka 9: Rozhovor 2. – přípravná třída v České Lípě

Položka č. 1.	<i>ZŠ, v níž se přípravná třída nachází</i>
	<i>ZŠ 28.října 2733 Česká Lípa</i>
Položka č. 2	<i>Máte dostatečné podmínky (materiální, organizační, apod.) pro vzdělávání dětí v přípravné třídě?</i>
	<i>Z mého pohledu ano, ale mohlo by to být ještě lepší. Spoustu pomůcek si vyrábím sama.</i>
Položka č. 3	<i>Kolik je přihlášených dětí v přípravné třídě na vaší škole?</i>

	<i>Ve 2 přípravných třídách je v současné době po 15 dětech.</i>
Položka č. 4	<i>Jaké děti jsou do vaší školy přijímány?</i>
	<i>Děti s odkladem školní docházky a děti s dodatečným odkladem.</i>
Položka č. 5	<i>Na základě jakých kritérií jsou děti přijímány?</i>
	<i>Musí mít doporučení o vřazení z PPP.</i>
Položka č. 6	<i>Jaká je docházka těchto dětí?</i>
	<i>Velmi dobrá, cca 90%.</i>
Položka č. 7	<i>Zamyšlení: současné skupiny dětí se skupinou dětí v předchozích letech:</i>
	<i>Celkově nižší úroveň – to co jsem dělala kdysi, tak teď ani zdaleka ne, odhaduji to tak na 60%.</i>
Položka č. 8	<i>Jak se tyto děti mění pod odbornou péčí?</i>
	<i>Dozrávají, osvojují si pracovní návyky, rozšiřují si povědomí o světě, dokáží respektovat autoritu dospělého, dokáží se podřídit kolektivu.</i>
Položka č. 9	<i>Návrhy aktivit pro rozvoj dětí:</i>
	<i>Exkurze, vycházky, práce s různými typy karet – porovnávání, přiřazování, jazykové a artikulační hry, hádanky, společné soutěže, činnosti na interaktivní tabuli, spolupráce se staršími dětmi – vidí, čeho mohou dosáhnout.</i>
Položka č. 10	<i>Kolik let v přípravné třídě pracujete?</i>
	<i>Jsem zde zaměstnaná 17 let.</i>
Položka č. 11	<i>Co vám dalo a vzalo vyučování v přípravné třídě?</i>
	<i>Dívám se na děti jinak poté, co poznám, z jakých poměrů děti pocházejí – dříve jsem to brala jedním metrem. Občas mám pocit bezmoci, že nemůžu změnit prostředí a rodinu, ve které dítě žije.</i>
Položka č. 12	<i>Přípravná třída versus integrace dětí z přípravné třídy do běžné mateřské školy z vašeho pohledu:</i>
	<i>Beru to z pohledu naší školy – bezproblémový přechod dětí z přípravy do běžné třídy ZŠ, mají návyky, znají prostředí, jsou zvyklé práci dokončit, děti z MŠ – nechce se jim pracovat – nejsou zvyklé pracovat frontálně, odbíhají od činností.</i>

Položka č. 13	<i>Jak se vyvíjí spolupráce s rodinou a co se rodiče v průběhu školního roku naučili?</i>
	<i>Spolupráce je v letošním roce velmi dobrá, jen jedna problematičtější rodina, kterou se budu snažit do konce školního roku zpracovat k obrazu svému. Musím více vysvětlovat nutnost splnění požadavků a zapojení se do činností školy. Nebát se konzultovat své dítě s vyučující, plnit si alespoň základní povinnosti – něco přinést, něco splnit.</i>

Dle respondentčina názoru stojí za zmínku u této přípravné třídy především velmi dobrá docházka u dětí.

9.3 Rozhovor 3.

Jak odpovídala třetí respondentka z přípravné třídy v Liberci, popisuje následující tabulka.

Tabulka 10: Rozhovor 3. – přípravná třída v Liberci

Položka č. 1.	<i>ZŠ, v níž se přípravná třída nachází:</i>
	<i>ZŠ v Liberci</i>
Položka č. 2	<i>Máte dostatečné podmínky (materiální, organizační, apod.) pro vzdělávání dětí v přípravné třídě?</i>
	<i>Ano i ne (bylo by co zlepšovat – stolky ve třídě, názorné pomůcky).</i>
Položka č. 3	<i>Kolik je přihlášených dětí v přípravné třídě na vaší škole?</i>
	<i>V tomto školním roce máme přihlášených sedmnáct dětí.</i>
Položka č. 4	<i>Jaké děti jsou do vaší přípravné třídy přijímány?</i>
	<i>České, romské, z ciziny.</i>
Položka č. 5	<i>Na základě jakých kritérií jsou děti přijímány?</i>
	<i>Odklad školní docházky, doporučení pedagogicko-psychologické poradny, nízké sociokulturní prostředí.</i>
Položka č. 6	<i>Jaká je docházka těchto dětí?</i>

	<i>Letos ze 17 zapsaných dětí jich bylo ve třídě nejvíce 14, současné děti mají sníženou imunitu, takže bývají i měsíc doma na antibiotikách.</i>
Položka č. 7	Zamyšlení: Porovnání současné skupiny dětí se skupinou dětí v předchozích letech:
	<i>Letos je více problémových dětí, dětem určujeme hranice, učíme to, co by měly umět z domova, je více dětí, které nechodily do školky nebo málo, kvůli nemoci. V dřívějších letech jsem nepotřebovala asistentku, letos ji mám a kdybych měla ještě jednu, bylo by to fajn.</i>
Položka č. 8	Jak se tyto děti mění pod odbornou péčí? (V oblasti rozvoje adaptace a socializace, v oblasti seberegulačních vlastností, v oblasti rozvoje jazyka, v oblasti zrakové a sluchové percepce, v oblasti představivosti a fantazie).
	<i>Děti se začínají o sebe více starat, jsou samostatnější, uvědomují si, že jim začíná další etapa života. Někteří si začínou víc věřit, jsou si jistější, nebojí se vystoupit před více lidmi, zlepšují se řeč, lépe vyslovují, snaží se více mluvit, vypráví, co zažily, jsou pozornější, začínají si všimnout okolí. Lépe je rozvinuta fantazie, představivost. Dokáží si hrát s kamarády a dohodnout se s nimi.</i>
Položka č. 9	Návrhy aktivit pro rozvoj dětí:
	<i>Společná hra – přes půl třídy stavění dráhy z kostek a mezi tím jezdí autíčkem, vzájemně se hlídají, kdo to projede bez nárazu,</i> <i>pohybujeme se po třídě – učitelka tleskne a děti se zastaví jako sochy 2 žáci jdou za dveře a už určí, kdo se změní (např. stojí – sedne si, leží – stoupne si),</i> <i>sedíme v kruhu – oči zavřené – učitelka určí jednoho, kdo kuká, jeden je za dveřmi, přijde a říká: kukačko, kde jsi? a hádá, kdo kukal,</i> <i>barevné kostičky – lego skládáme zleva doprava červená, modrá, černá, bílá, žlutá – žáci skládají podle diktátu učitele, dále která kostička je první, poslední, hned před, hned za,</i> <i>lego kostičky – učitelka si dá 3 vedle sebe na stůl a žáci si je prohlédnou a sami složí stejně na koberci,</i> <i>obrázky např. dům, pes, slunce, mrak, strom, traktor žáci pokládají na papír podle učitele uprostřed je dům, nad domem slunce, vpravo od domu strom, vlevo traktor, pod domem pes.</i>
Položka č. 10	Kolik let v přípravné třídě pracujete?
	<i>V přípravné třídě pracuji třetí rok.</i>
Položka č. 11	Co vám dalo a vzalo vyučování v přípravné třídě?

	<i>Dalo mi to další zkušenosti s dětmi, každé dítě je jiné, ale každé potřebuje vyslechnout a slyšet milé slovo, povzbudit. Dalo mi to zkušenost z rodiny – děti pochází z různých rodin, mají jiné návyky, jednání s rodiči.</i>
Položka č. 12	<i>Přípravná třída versus integrace dětí z přípravné třídy do běžné mateřské školy z vašeho pohledu:</i>
	<i>Přikláním se k přípravným třídám, v MŠ je přes 20 dětí, dítě tam zapadne a nemusí nic. Měla jsem děti, které domů z MŠ nepřinesly obrázek, z přípravy nosily obrázky, výrobky a samy a rády pracovaly – nebylo to na můj příkaz, že musí, ale dělaly to všichni, tak se žáček přidal, lépe se rozvinul, je na něj více vidět a více času.</i>
Položka č. 13	<i>Jak se vyvíjí spolupráce s rodinou a naučili se něco rodiče v průběhu školního roku?</i>
	<i>Jak s kterou. S některými rodiči a zvláště problémových dětí, je spolupráce výborná. S jinými rodiči trochu problém. To je každý rok. Je to tím, že rodiče neberou přípravnou třídu tak vážně např. nechodí na besídky, jarmarky, dílničky.</i> <i>Někteří rodiče pochopili, že jejich dítě opravdu potřebuje logopedickou péči a začali navštěvovat logopedku – po půl roce v přípravné třídě. Naučili se volat, když je dítě nemocné nebo napsat omluvenku do sešitu, jiní raději píší do elektronické žákovské. Začali se dítěti více věnovat a více mu naslouchat. Sami poznávali, jak se jejich dítě v průběhu roku mění a start do školy je lepší.</i>

Na základě poskytnutého rozhovoru s respondentkou lze sdělit, že přípravná třída v Liberci v letošním roce 2014/2015 přijala do vzdělávacího procesu 17 dětí. Zvýšila tedy kapacitu o dvě osoby.

Tabulky ukazují, že ve většině položek se pedagožky shodují, případně zastávají podobné názory pramenící z jejich vlastních zkušeností.

Na základě průzkumu následující kapitola zkoumané přípravné třídy porovnává a hodnotí.

10 Porovnání přípravných tříd

Cílem empirické části bylo zmapovat problematiku vytypovaných přípravných tříd na Liberecku a porovnat tyto třídy z hlediska kvality jejich vzdělávacích výsledků.

Aby bylo dosaženo vytyčeného cíle, bylo třeba provést průzkum formou řízeného rozhovoru a pozorováním respondentů. Na základě toho pojednávají kapitoly o fungování a přínosu vzdělávacích výsledků, charakteristice, dětech, které tyto třídy navštěvují, o vzdělávacím obsahu i komunikaci mezi rodiči a pedagogy tak, jak je interpretují pedagožky z jednotlivých přípravných tříd.

Dále jsou popsány hypotézy. Po provedení průzkumu s respondentkami těchto tříd bude možné vyhodnotit jejich pravdivost.

První hypotéza hovoří o tom, že u dětí v přípravných třídách musí být kladen větší důraz na vzdělávací činnosti než u dětí v běžných mateřských školách.

Pro účel této hypotézy byly brány v potaz zjištěné informace.

Vzhledem ke skutečnosti, že přípravné třídy navštěvují děti, které pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí, a v převážné většině případů jde o děti po odkladu školní docházky, lze určit tuto hypotézu jako pravdivou. Děti po příchodu do přípravné třídy nemají osvojené téměř žádné návyky týkající se hygieny a sebeobsluhy. Jejich schopnosti a dovednosti, se kterými do přípravné třídy přichází, jsou velmi oslabené, a to ve všech oblastech na rozdíl od dětí, které navštěvují běžné mateřské školy. Tyto děti si řadu dovedností přináší již z domova. Z toho vyplývá, že je kladen větší důraz na vzdělávací činnosti u dětí v přípravných třídách, než u dětí v běžných mateřských školách.

Druhá hypotéza se zabývá myšlenkou, že přípravné třídy navštěvuje více dětí z romského prostředí než dětí neromských.

Za předpokladu, že se hypotéza opět vztahuje ke zkoumaným přípravným třídám, lze ji hodnotit jako nepravdivou. Ve školním roce 2014/2015 navštěvuje tyto přípravné třídy celkem 26 dětí romských, 35 dětí neromských a 1 dítě jiného etnika.

Následující podkapitoly shrnují informace týkající se zkoumané problematiky.

10.1 Vzdělávací obsah

Řada věcí vyplývajících z požadavků stanovených zákonem se v těchto přípravných třídách realizuje stejně. Základem vzdělávacího obsahu je Rámcový vzdělávací program pro mateřské školy a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, konkrétně pro první ročník.

10.2 Cílová skupina dětí

Rovněž cílová skupina, pro kterou jsou přípravné třídy určeny, je stejná. Vychází z kritérií stanovených zákonem. Jaká tato kritéria jsou, popisuje kapitola teoretické části práce. Konkrétní sestava příchozích dětí do přípravné třídy je každý rok různá a mění se. Bylo zjištěno, že největší počet dětí romského etnika navštěvuje přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou.

Velký význam má to, že přípravná třída spadá pod Základní školu praktickou. Rodiče, jejichž děti do praktické školy dochází, jsou více informováni o možnosti vzdělávání dětí v přípravné třídě. Často se tedy stává, že se potencionální zájemci na volné místo pro jejich dítě sami dotazují.

Za dobu působení přípravné třídy se mezi romskou populací povědomí o bezplatném předškolním vzdělávání rozšířilo a poptávka je rok od roku větší. Ve zbývajících dvou přípravných třídách je počet romských dětí podstatně nižší. Převažují tam zejména děti s odkladem školní docházky, které jsou nezralé na vstup do základního vzdělávacího proudu nebo mají zdravotní či jiné komplikace znemožňující vstup do běžné třídy základní školy. Kuriozitou v přípravné třídě v České Lípě je chlapec se statutem azyllanta, jehož matka neumí česky.

Obecně je přípravná třída určena pro 15 dětí, ale v závislosti na rozhodnutí ředitele/ředitelky dané školy, pod kterou přípravná třída spadá, může s počtem přijímaných manipulovat. Proto je počet přijatých dětí v přípravné třídě v Liberci 17, tedy o 2 více, než je stanoveno zákonem. Ovšem dle slov třídní učitelky tamější školy se od začátku školního roku nestalo, že by se vzdělávání účastnil plný počet. Zpravidla prý každý den chybí 3–4 žáci. V tomto kontextu je třeba také uvést docházku ve vytypovaných přípravných třídách.

10.3 Absence

V přípravné třídě v České Lípě je absence během školního roku minimální. Rodiče své děti pravidelně vodí a v případě nemoci řádně omlouvají. Obdobně je tomu tak i v liberecké přípravné třídě, kde je absence dětí minimální. V této oblasti má bohužel problém přípravná třída v Jablonci nad Nisou. Docházka je takřka průměrná. Zhruba dvě děti nebývají omluvené. Ostatní rodiče své děti řádně omlouvají. Přestože se pravidelně konají třídní schůzky, na kterých se tento problém řeší, často je ze strany rodičů registrován jejich nezájem.

V případě, že absence dětí není po dobu čtrnácti dnů řádně omluvena, posílá se rodičům dopis. V něm jsou upozorňováni na to, že by jejich dítě mohlo být z předškolního vzdělávání vyřazeno, pokud ho včas neomluví nebo pokud bude jeho absence dále bezdůvodně setrvávat. V případě, že se tak stane, je zaslán další dopis informující rodiče o vyloučení dítěte z přípravné třídy. V roce 2014/2015 byly od září vyřazeny již čtyři děti a místo nich přijaty nové.

Absence dětí je přičítána zejména romským matkám, které nejeví zájem vodit dítě každé ráno do školy, a to i přesto, že jsou ve většině případů nezaměstnané. Zvýšená absence dětí je pozorována také v době před výplatami, kdy rodiče nemají finance na uhrazení svačiny či oběda.

V přípravné třídě v České Lípě a Liberci v tomto školním roce nebylo vyřazeno dítě žádné.

10.4 Komunikace s rodiči

S absencí dětí je úzce spojena komunikace s rodiči. Komunikace mezi pedagogem a rodiči probíhá zpravidla u všech třech přípravných tříd stejně. Učitelky z přípravných tříd v Jablonci nad Nisou a Liberci komunikují s rodiči dětí každodenně, a to vždy ráno a v poledne, případně odpoledne, kdy si je rodiče vyzvedávají. V České Lípě je doprovod individuální. Pedagožka dává prostor dětem, aby se do třídy naučily z hlavního vestibulu či od vchodu do školy docházet samy. Tam je doprovodí rodiče.

Vše závisí na komunikaci mezi učitelem a rodičem a také na samostatnosti dítěte. Velkou roli hraje i umístění školy. Přípravná třída v České Lípě se nachází na okraji největšího sídliště na jedné ze základních škol. Stejně je tomu i v Liberci. Děti se po budovách školy mohou pohybovat samostatně. Obdobně je to také v Jablonci nad Nisou, kde rodiče doprovodí děti do šatny a ty pak samostatně přechází do tříd.

Všechny učitelky komunikují s rodiči stejným způsobem – pomocí vzkazů v notýscích, které děti každý den nosí, a rovněž na třídních schůzkách. Výměna informací se děje dle potřeby.

10.5 Materiální podmínky

Z hlediska materiálních podmínek každé z přípravných tříd tak i zde jsou zjevné rozdíly. V Jablonci nad Nisou obě třídy začínají společně a dělí se až po přivítání a docházce. Společné je ihned po příchodu snídání a ranní hygiena. Omezovat jednu z učitelek může především to, že obě třídy jsou vzdělávány pouze v jedné, ač prostorné třídě. Je zde možnost oddělení místnosti zatahovacími dveřmi, ale i přes ně je v případě velkého počtu dětí riziko, že jedna třída bude rušit práci ostatních. Z osobního pohledu učitelky i autorky této práce v jedné osobě je to nepraktické a částečně i omezující. Pedagožky musí neustále spolupracovat a především se předem domlouvat na tom, kde a jak chtějí daný den výuku, respektive výukový blok realizovat, aby se v případě potřeby mohly vystřídat např. u stolečku při výtvarných aktivitách, či takové výuce, u níž je manuální tvořivá práce nezbytná.

Samozřejmě lze využít i vedlejší místnost relaxační, ale aktivita je zde omezená pouze na některé činnosti jako např. tělovýchovné aktivity, hudební aktivity či didaktickou výchovu na koberci.

O poznání hůře je na tom přípravná třída v Liberci, která bohužel svou vlastní třídu prozatím nemá. Výuka se realizuje v učebně školní družiny. Pedagožka je proto omezená v řadě věcí, např. v přípravě nebo nedostatku prostoru pro výzdobu či pomůcky. Místnost je pomyslně rozdělena na část odpočinkovou na koberci v zadní části místnosti a v přední části se nachází stolečky, u kterých děti svačí a pracují. Nejlépe je na tom přípravná třída v České Lípě, kde má každá třída svou místnost.

10.6 Možnosti ve vzdělávání a vzdělávací činnost

Vzhledem k tomu, že přípravné třídy v České Lípě i v Liberci se nacházejí přímo na základních školách, učitelky mají možnost využití školní tělocvičny v domluveném čase. Obě třídy se mohou řídit dle časového plánu školy. Výuka začíná s ranním zvoněním a končí čtvrtou vyučovací hodinou. V Jablonci výuka probíhá v rámci jednotlivých bloků, přičemž časové rozvržení závisí na pedagožkách. Výuka totiž není omezena zvoněním.

Samotná výuka rovněž není jednotná. Přestože vzdělávací obsah vychází ze společných osnov, jednotlivé třídní vzdělávací programy si každá z pedagožek vytváří sama, a to na základě vlastních zkušeností, požadavků vedení apod. I způsob výuky může být u všech vyučujících odlišný. Každému jedinci vyhovuje jiný přístup.

Učitelka v Jablonci nad Nisou, vycházející z několikaletých zkušeností s výukou v přípravné třídě, zastává názor, že jejím úkolem není naučit děti to, co se budou učit v první třídě, ale naučit je základy hygieny, osamostatnění se a zdravé sebeprosazení, rozvoj jejich slabých stránek apod.

Učitelka v přípravné třídě v České Lípě zaujímá názor odlišný. Přípravuje děti cíleně na vstup do první třídy tak, aby všechny zdárně přechod zvládly a neměly problém se zadaptovat. Děti vyučuje frontálně, nikoliv volnější a hravější formou jako v případě jablonecké přípravné třídy. Obdobný přístup zaujímá také učitelka v liberecké přípravné třídě. Hravější formě dává přednost před výukou frontální.

10.7 Vzdělávací výsledky

Z hlediska porovnání vzdělávacích výsledků u dětí z vytypovaných přípravných tříd lze soudit, že v přípravné třídě v České Lípě jsou děti plně připraveny na vstup do základní školy. Svědčí o tom také skutečnost, že téměř všechny děti navštěvující ve školním roce 2014/2015 přípravnou třídu na Základní škole v České Lípě, nastoupí v následujícím školním roce 2015/2016 na tutéž základní školu. Výjimku tvoří dvě děti, které nastoupí do základní školy praktické z důvodu sníženého intelektu a jedno dítě přijaté v průběhu školního roku, které bude přípravnou třídu opakovat.

Je však otázkou, jak dlouho tyto děti na základní škole budou úspěšné. Přestože nastoupí do prvního ročníku s téměř kompletní výbavou získaných dovedností již z předškolního vzdělávání, není jisté, že budou výuku zvládat stejně, jako doposud. Ve škole na ně budou kladeny zvýšené nároky a na individuální tempo žáka nebude brán zřetel.

Učitelka přípravné třídy v České Lípě se již setkala se situací, kdy dítě dříve či později začalo za ostatními spolužáky zaostávat a poté bylo přeřazeno do základní školy praktické.

Někdy se učitelky setkají s dítětem, kterému je krátce po nástupu do první třídy běžné základní školy navrhnut dodatečný odklad školní docházky pro nezvládnutí učiva a dítě se tak vrátí na další školní rok do přípravné třídy. Tato situace proběhla i ve školním roce 2014/2015 v přípravné třídě v Jablonci nad Nisou, kde byly opětovně zařazeny do předškolního vzdělávání tři děti. Jedná se o dívku s elektivním mutismem, o romského chlapce, který zaostával ve výuce nad ostatními spolužáky v důsledku celkové nezralosti a o neromského chlapce, který byl zařazen do přípravné třídy ze stejného důvodu.

V přípravné třídě v Jablonci nad Nisou je situace podobná. Celkem osm dětí z obou tříd bude na základě výsledků z vyšetření speciálně-pedagogického centra či pedagogicko-psychologické poradny zařazeno na základní školu praktickou. Na jednu třídu připadají čtyři děti. Ostatní nastoupí na základní školy ve spádových oblastech.

V přípravné třídě v Liberci bude ve vzdělávacím procesu na stejné základní škole pokračovat šest dětí a ostatní na základní škole ve spádové oblasti. Žádné z dětí nenastoupí na základní školu praktickou.

Přestože přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou navštěvují převážně děti romské, je i zde dosaženo obdobných výsledků jako v ostatních přípravných třídách.

Stejně jako v přípravných třídách v České Lípě a Liberci, tak i zde se musí pedagožky řídit stanoveným vzdělávacím plánem obsahujícím všechny oblasti vývoje. Navíc se však více zaměřují na základy hygieny, sebeobsluhy a socializace.

Na základě poskytnutých rozhovorů s pedagožkami lze shrnout, že výuka ve všech přípravných třídách je realizována podobně. Učitelky dosahují u svěřených dětí i přes značné úsilí takových výsledků, které si předsevzaly.

Porovnat tyto třídy z hlediska vzdělávacích výsledků, jak je stanovuje cíl bakalářské práce, je obtížné. Lze však konstatovat, že neohledně na skutečnost, do jakých škol děti nastoupí, dosáhly pedagožky podobných vzdělávacích výsledků. Nelze totiž ovlivnit nižší inteligenci u některých dětí, na základě které jsou zařazeny do praktické školy.

Všechny děti po odchodu z přípravné třídy však mají osvojené návyky a dovednosti, které jsou předepsané v Rámcovém vzdělávacím plánu pro předškolní vzdělávání.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala tematikou přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Jejím cílem bylo zmapování problematiky těchto tříd na Liberecku a porovnání jejich přínosu pro vzdělávání dětí.

Pro naplnění tohoto cíle byly vybrány celkem tři přípravné třídy, a to přípravná třída v Jablonci nad Nisou, České Lípě a Liberci. Při zkoumání a porovnávání těchto tříd byla zvolena metoda řízeného rozhovoru s pedagožkami jednotlivých přípravných tříd a metoda pozorování průběhu školního dne v přípravných třídách.

Prostřednictvím použitých metod průzkumu byly zjištěny veškeré informace, na jejichž základě bylo možné jednotlivé přípravné třídy porovnat.

Obě formulované hypotézy byly rovněž ověřeny. První hypotéza, která předpokládala, že „u dětí v přípravných třídách musí být kladen větší důraz na vzdělávací činnosti než u dětí v běžných mateřských školách“, byla vyhodnocena jako pravdivá.

Druhá hypotéza, která vyjadřovala předpoklad, že „přípravné třídy navštěvuje více dětí z romského prostředí než dětí neromských“, se ukázala jako nesprávná.

Práci v přípravné třídě lze po rozhovoru s pedagožkami hodnotit jako velmi přínosnou, a to především z hlediska osobnostního rozvoje samostatného pedagoga. Možná pozitiva lze vidět především v tom, že zde pedagog získá bohatší a rozmanitější zkušenosti než v mateřské škole běžného typu. Důvodem je, že přípravné třídy navštěvují děti s různými problémy, poruchami či postiženími. Pedagog se tak může setkat se situacemi, ke kterým v běžných mateřských školách nedochází. Vzhledem k cílové skupině dětí a jejich individuálním nedostatkům musí být takový pedagog velmi kreativní a flexibilní. Musí podřizovat výuku konkrétním dětem, které daný den do přípravné třídy přijdou. Získává tak bohaté profesní zkušenosti.

Každá z dotazovaných pedagožek hodnotí práci v přípravné třídě jako smysluplnou. Pokrok, který zde děti během jednoho školního roku udělají, je viditelnější než u dětí, které navštěvují běžné mateřské školy. Důvodem je to, že do přípravné třídy přijdou děti jako nepopsaný list papíru, neumí téměř nic. Předpoklad, že tento pokrok bude zřetelný, je však podmíněn tím, že děti budou do přípravné třídy docházet pravidelně. Často je však skutečnost bohužel odlišná, ne proto, že by děti do přípravné třídy chodit nechtěly, ale proto, že rodiče nemají snahu je pravidelně vodit.

Jako negativum se u mnohých běžných mateřských škol jeví také to, že jsou v současné době přeplněné a není zde tolik prostoru pro individuální péči, kterou by řada dětí potřebovala.

V přípravné třídě je počet dětí uzpůsoben tomu, aby mohla probíhat výuka i v rámci individuální terapie a mohly tak být naplňovány individuální potřeby dětí. Navíc působí v těchto třídách pedagogický asistent, který pomáhá dětem během vyučování a pedagogovi je vždy při ruce.

Děti v mateřských školách jsou zvyklé na kontakt se stejně starými kamarády. Ale děti v přípravných třídách se většinou poprvé se skupinou vrstevníků setkávají právě zde. Neznají základy sebeobsluhy, nevědí, kdy si mají mít ruce, že po použití toalety musí vždy spláchnout. Velkým problémem těchto dětí je oblékání. Děti často ani neví, na jakou část těla se daný kus oblečení obléká nebo jsou i takové, které své vlastní oblečení vůbec nepoznají. To vše musí děti nastupující do běžné mateřské školy již předem ovládat.

V přípravných třídách nemají děti většinou ani potuchy o základech chování, o tom, že nesmí vyrušovat, když dospělí povídají, že nesmí odbíhat z výuky, kdykoliv se jim zachce, o režimu a řízené činnosti, kdy po určitou dobu pracují na zadaném úkolu. Nejraději by si celý den hrály a následně šly domů.

Vyučování v přípravných třídách je „běh na dlouhé trati“. Často je velmi obtížné přizpůsobovat výuku vzhledem k různorodosti dětí, jejich tempu, potřebám a nedostatečné koncentraci.

Protože doposud byly přípravné třídy určeny bezpodmínečně pro děti s nízkým sociokulturním statusem, kdy jde v převážné většině případů o romské děti, se změnou školského zákona by mělo dojít k rozšíření cílové skupiny vzdělávaných dětí. Návrh novelizace školského zákona totiž hovoří o tom, že by měly být určeny i pro jiné děti, jejichž rodiče mají o tento typ vzdělávání zájem.

Přípravné třídy, které byly navštíveny a popsány, udělaly na autorku této práce velký dojem. Pro pedagoga, jako je ona, může mít tato zkušenost pozitivní vliv po všech stránkách. Především mohla porovnat možnosti vzdělávacího procesu a porovnat také způsob výuky s ostatními pedagogy vyučujícími v těchto třídách. Pedagog se tak může zamyslet nad tím, jak vzdělávání vylepšit, na co je třeba se zaměřit, co změnit, jak výuku celkově zefektivnit.

V rámci tvorby bakalářské práce a sběru poznatků, informací a čerpání zkušeností jak vlastních tak ostatních pedagožek, nabyla autorka dojmu, že ji tvorba bakalářské práce obohatila o řadu nových zkušeností, podnětů a nápadů, na kterých by během své praxe v přípravné třídě chtěla nadále pracovat.

NÁVRH OPATŘENÍ

Autorčiným předmětem zájmu pro zpracování bakalářské práce se staly přípravné třídy. Konkrétně se zabývala vytypovanými přípravnými třídami na Liberecku. Zaměřila se na způsob vzdělávání, podmínky, cílovou skupinou dětí, která tento typ vzdělávání navštěvuje a mimo jiné také na postoj rodičů ke vzdělávání svých potomků. V průběhu pozorování jednotlivých přípravných tříd dospěla k závěru, že v některých oblastech tyto třídy vykazují menší či větší problémy.

I když si je vědoma, že srovnávala pouze malý vzorek přípravných tříd a získané poznatky ji neopravňují generalizovat, pokusí se v závěrečné kapitole navrhnout některá opatření, která by mohla zlepšit práci přípravných tříd.

Nejčastějším problémem, který z pozorování a rozhovorů s pedagožkami z konkrétních přípravných tříd vyplynul, byla neaktivnost, nespolupráce či nezájem rodičů ať už ve větší či menší míře.

Aby se této situaci předešlo, navrhuje autorka ustanovení jasných pravidel a povinností, které škola od rodičů očekává, a to již od začátku školního roku přednesených v rámci třídních schůzek. Učitelka musí mít na paměti, že by z těchto požadavků neměla slevit a že by na nich měla trvat. Jedná se především o důraznější tlak na rodiče z hlediska finančních závazků vůči škole, a tedy nastolení doby, do kdy jsou rodiče povinni uhradit poplatky za obědy, pomůcky apod. Dále je třeba vyžadovat včasné vyřízení náležitostí k přijetí dítěte do předškolního vzdělávání, nutnou účast rodičů na třídních schůzkách či akcích pořádaných pro děti i rodiče, mimo jiné také neopomenutí zajištění vhodného oblečení pro děti, svačiny a jiných pomůcek.

Velmi důležité je získat si zájem rodičů, jejich důvěru i stanovení jasných pravidel. S laxním přístupem ze strany rodičů souvisí mnohočetná absence u některých dětí. Tento problém ohrožuje zejména přípravnou třídu v Jablonci nad Nisou. Zde autorka navrhuje kromě již zmíněných opatření v rámci důslednějšího přístupu pedagoga vůči rodičům zajištění spolupráce se sociální pracovnící, která by se zabývala těmito případy. I zde je podstatné objasnit rodičům již na prvních třídních schůzkách povinnost vodit své dítě do předškolního vzdělávání a zejména zdůraznit důsledky plynoucí z dlouhotrvající a neomluvené absence.

Pokud by tato situace nastala, měla by o tom být spravena sociální pracovnice úzce spolupracující s přípravnou třídou, která by rodiče informovala o tom, že by jejich dítě mohlo být z přípravné třídy vyřazeno. Autorka sama doporučuje po osobních zkušenostech s rodiči dětí navštěvujících přípravnou třídu neustupovat jim v žádném případě.

Vzhledem k nízké informovanosti o přípravných třídách autorka usuzuje, že by bylo třeba zvýšit informovanost laické veřejnosti o možnostech tohoto vzdělávání, a to například uspořádáním dnů otevřených dveří a častější realizací tzv. „ukázkových hodin“. Ty jsou určeny pro rodiče, které mají zájem nahlédnout do vzdělávacího procesu. Mohou tak vidět, jak probíhá výuka, jak děti pracují, jak jsou šikovné. Dle autorčina názoru by bylo vhodné realizovat tyto hodiny včetně dnů otevřených dveří také v období, kdy se potenciální zájemci ucházejí o volná místa v zařízeních předškolního vzdělávání a nabídnout jim tak možnost účastnit se výuky v přípravné třídě jako pozorovatelé.

Realizaci častějších ukázkových hodin by měla předcházet větší informovanost veřejnosti nejen laické, ale i odborné. Velmi podnětné by bylo především informovat organizace, jejichž zaměstnanci se věnují dětem. Ze zdravotnických zařízení jsou to zejména pediatri, kteří se pravidelně s dětskými pacienty setkávají a mohou být velmi často těmi, kteří u nich jako první odhalí nemoc či nějaký handicap. Dále by bylo vhodné seznámit s možnostmi a způsobem vzdělávání v přípravných třídách také učitelky mateřských škol, zaměstnance pedagogicko-psychologických poraden či speciálně-pedagogického centra i zaměstnance organizací sociálně právní ochrany dětí (OSPOD).

Všechny tyto osoby by měly mít povědomí o dalších možnostech předškolního vzdělávání, aby tak mohly rodičům kdykoliv poradit, doporučit či navrhnout možnost vzdělávání v přípravné třídě, a to nejen na teoretické bázi.

Informovanost lze zajistit také prostřednictvím aktualizovaných webových stránek školy, pozvánkou na dny otevřených dveří a mimo jiné také čas od času zprávami z nějaké akce přípravných tříd v týdenících v konkrétním městě (např. v Jablonci nad Nisou by bylo vhodné využít rubriku týkající se problematiky školství v týdeníku Naše Jablonecko). Lidé by si tak udělali jasnější představu o tom, jak přípravné třídy fungují, případně by se dozvěděli, že tento typ vzdělávání vůbec existuje.

Přípravné třídy, jejich práce, podmínky, důvody pro jejich zřízení jsou bezpochyby velice přínosné. Nabízejí všem dětem (a jejich rodičům) využití rovných příležitostí v přístupu ke vzdělání. A vzdělání všech dle jejich možností a schopností je cílem, o němž hovořil již J. A. Komenský. Vzdělání totiž otevírá člověku další možnosti i lepší a zajímavější nabídku práce i bohatší život.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BALVÍN, J., 2004. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. 1.vyd. Praha: Radix. ISBN 80-86031-48-9.

BYTEŠNÍKOVÁ, I., 2012. *Komunikace dětí předškolního věku*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3008-0.

HORŇÁK, L., SCHOLTZOVÁ, I., 2005. *Cesty ke zvyšovaniu socializácie rómskeho etnika*. Prešov: PdF Prešovská univerzita. ISBN 80-8068-374-3.

JIHLAVEC, J., PALOUNKOVÁ, Z., PEŠATOVÁ, I., THELENOVÁ, K., 2014. *Metodika tvorby bakalářské práce*. Liberec: Technická univerzita.

KALEJA, M., 2011. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity. ISBN 978-80-7368-943-8.

KOŤÁTKOVÁ, S., 2008. *Dítě a mateřská škola*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1568-1.

MATĚJČEK, Z., 2005. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-0870-1.

PIORECKÝ, V., 2012. *Příručka pro obce – Agentura pro sociální začleňování/ Vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR. ISBN 978-80-7440-068-1.

PLÍVA, Z., DRÁBKOVÁ, J., KOPRNICKÝ, J., PETRŽÍLKA, L., 2014. *Metodika zpracování bakalářských a diplomových prací*. 2. upravené vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, FM. ISBN 978-80-7494-049-1.

PORTIK, M., 2003. *Determinanty edukácie rómskych žiakov*. Prešov: PF Prešovská univerzita. ISBN 80-8086-155-4.

PRŮCHA, J., MAREŠ, J., WALTEROVÁ, E., 2003. *Pedagogický slovník*. 4. rozprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.

ŠIKULOVÁ, R., 2010. *Společně to dokážeme: Přípravná třída jako nástroj pedagogické intervence pro děti s odlišnými vzdělávacími potřebami*. Praha: Evropský sociální fond Evropské unie a státní sociální rozpočet České republiky.

ŠIKULOVÁ, R., et al., 2011. *Společně to dokážeme: Metodika pro učitele přípravných tříd*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-395-3.

ŠIŠKOVÁ, T., 2001. *Menšiny a migranti v České Republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.

VÁGNEROVÁ, M., VALENTOVÁ, L. 1992. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: UK. ISBN 80-7066-384-7.

VAŠUTOVÁ, M., 2005. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Repronis. ISBN 80-7042-691-8.

WEDLICOVÁ, I., 2006. Školní zralost. In: ŠIKULOVÁ, R., aj. *Kapitoly z předškolní pedagogiky II*. Ústí nad Labem: UJEP. ISBN 80-7044-825-3.

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE, 2014. Pětina dětí má odklad školní docházky, už to není ostuda. In: *Raabe* [online]. [vid. 02. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.raabe.cz/Files/TZ_RAABE_Skolni_zralost.pdf.

KROPÁČKOVÁ, J., 2014. Pětina dětí má odklad školní docházky, už to není ostuda. In: *Raabe* [online]. [vid. 02. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.raabe.cz/Files/TZ_RAABE_Skolni_zralost.pdf.

Přípravná třída - doporučené aktivity. 2013. In: *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. [vid. 22. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.asistentpedagoga.cz/pripravna-trida-doporuceneaktivity>.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [vid. 09. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

ŠIMŮNKOVÁ, M., 2013. Monika Šimůnková: Předškolní vzdělávání je pro Romy důležité . In: *EurActiv.cz* [online]. [vid. 02. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/interview/monika-simunkova-nedostatek-romskych-deti-v-ms-vede-k-jejich-pozdejsimu-znevyhodneni-csr-zmocnenkyne-romove-010932>.

Vyhláška č. 214/2012 Sb., o předškolním vzdělávání. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 76, [vid. 06. 08. 2014]. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/novela-vyhlasiky-c-14-2005-sb-o-predskolnim-vzdelavani>.

Vyhláška č. 256/ 2012 Sb. o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 87, [vid. 08. 08. 2014]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/novela-vyhlasiky-c-48-2005-sb-o-zakladnim-vzdelavani-a>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (školský zákon). In: *Podnikatel.cz* [online]. 2004. [vid. 11. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.podnikatel.cz/zakony/zakon-o-predskolnim-zakladnim-strednim-vyssim-odbornem-a-jinem-vzdelavani-skolsky-zakon/uplne/>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. (školský zákon). In: *Vzdělávací služby* [online]. 2014. [vid. 13. 03. 2015]. Dostupné z: <http://www.vzdelavacisluzby.cz/dokumenty/banka-souboru/skolsky-zakon-uplnezneni.pdf>

Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: *ÚplnéZnění.cz* [online]. 02004.[vid. 1. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.uplnezneni.cz/zakon/563-2004-sb-o-pedagogickych-pracovnicich/>.

SEZNAM PŘÍLOH

Kazuistika 1 – Dívka s elektivním mutismem

Kazuistika 2 – Citově deprivovaný chlapec s negativistickými sklony

Kazuistika 3 – Romská dívka

PŘÍLOHY

Kazuistika 1 – Dívka s elektivním mutismem

Věk: 7 let

Pohlaví: ženské

Doporučen odklad školní docházky

Diagnóza: Elektivní mutismus, ADHD

Rodinné zázemí: Dívka pochází z nepodnětného rodinného prostředí, kde jí není věnována téměř žádná pozornost. Žije s matkou, matčíným druhem, mladší sestrou (batole) a babičkou v menším panelovém bytě. Matku nepovažuje za autoritu, neposlouchá ji. Občas se o ní stará babička. Ve volných dnech tráví celá odpoledne sama venku nebo se svými kočkami.

Předškolní vzdělávání: Na základě vyšetření z pedagogicko-psychologické poradny byl navržen odklad školní docházky a zařazení do přípravné třídy. Do přípravné třídy docházela již v minulém školním roce (2013/2014).

Základní vzdělávání: V roce 2014 nastoupila do první třídy běžné základní školy, kde po několika měsících navrhla třídní učitelka dodatečný odklad školní docházky. Na základě toho byla vyřazena a na žádost matky přijata zpět do přípravné třídy. V následujícím školním roce 2015 nastoupí do základní školy praktické.

Osobnostní charakteristika: Mlčenlivá, spíše pozorující dívka, náladová a citlivá.

Dosažená úroveň schopností a dovedností:

Chování – Někdy problematická spolupráce, vyčkává na situaci, která její osobě vyhovuje nejlépe.

Pohybová přizpůsobivost – Pasivnější přizpůsobivost.

Motorika – Snaha o zvládnutí pohybových aktivit, cvičení na náradí a s náčiním rozvážnější, opatrnější, ale vždy splní úkol. Koordinace pohybů lehce podprůměrná.

Bystrost – Někdy pohotová, v některém případě zdlouhavá reakce, a to vzhledem k její aktuální náladě.

Pozornost – Nesoustředěnost střídá hyperaktivitu, koncentrace pozornosti krátkodobá, snadno se nechá rozptýlit vnějšími vlivy.

Samostatnost – Při sebeobsluze zcela samostatná.

Pracovní tempo – Někdy rozvážnější, pomalé tempo, případně překotné, a to na úkor kvality (např. u kresebného projevu).

Zručnost – Jemná motorika rozvinuta průměrně.

Vyjadřování – Komunikace téměř žádná. Velmi často se projevuje při souhlasu, radosti, či nelibosti zvuky či výkřiky (stylizuje se do podoby koček). V současné době, pokud má náladu, komunikuje pouze s vybranými osobami. Slovní zásoba je velmi dobrá, při komunikaci užívá jak jednodušších, tak složitějších souvětí. Pozitivně ji ovlivnilo kamarádství se stejně starým chlapcem, se kterým se vzájemně ovlivňovali. Oběma přineslo toto kamarádství velké zlepšení v komunikační a socializační oblasti. Má novou kamarádku, se kterou tráví volné chvíle, z čehož vyplývá, že u ní nesetrvává problém v začlenění se mezi skupinu vrstevníků.

Lateralita – Nevyhraněná.

Sebedůvěra – Zdravá a přiměřená.

Sociální chování – Jak bylo zmíněno, začlenění mezi vrstevníky ji nečiní problémy, v současné době navazuje nové kontakty, přestože ji toto navázání oproti jiným dětem trvá o poznání pomaleji. Pokud stojí o konverzaci, komunikuje naprosto bez problému.

Kazuistika 2 – Citově deprivovaný chlapec s negativistickými sklony

Věk: 6, 5 let

Pohlaví: mužské

Doporučen odklad školní docházky

Diagnóza: Negativistické chování, citová deprivace

Rodinné zázemí: Chlapec byl ve své původní rodině psychicky i fyzicky týraný. Na základě toho byl se starší sestrou rodičům odebrán a vřazen do dětského domova. V dětském domově strávili sourozenci asi jeden rok.

Od minulého školního roku (od roku 2014) je chlapec v pěstounské péči. Matka pěstounka má ještě dva syny vlastní a v současné době usiluje o chlapcovu adopci. Poskytuje mu emocionální i materiální zázemí. S chlapcem si vytvořila vztah vybudovaný na vzájemné důvěře a toleranci.

Předškolní vzdělávání: Byl navržen odklad školní docházky a doporučen nástup do přípravné třídy se sníženým počtem žáků. Chlapec ji od minulého školního roku (2014) navštěvuje.

Základní vzdělávání: V nadcházejícím školním roce (2015) se předpokládá, že chlapec nastoupí do první třídy běžné základní školy.

Osobnostní charakteristika: Vzдорovitý, náladový chlapec s projevy negativismu. Na podněty z okolí reaguje nepřiměřeně citlivě nebo naopak agresivně. Lže pro svůj prospěch.

Dosažená úroveň schopností a dovedností:

Chování – Někdy problematické, nevyzpytatelné, reakce nepřiměřené dané situaci.

Pohybová přizpůsobivost – Aktivní.

Motorika – Pohybové aktivity zvládá bez problému. Je obratný a po fyzické stránce zdatný. Koordinaci pohybů přiměřená věku.

Bystrost – Pohotový.

Pozornost – Dokáže se soustředit na cílenou aktivitu v případě, že o ni má zájem. Pokud ne, vzdoruje proti všem snahám pedagogů.

Samostatnost – Při sebeobsluze zcela samostatný.

Pracovní tempo – Pracovní tempo v normě, někdy překotné na úkor kvality.

Zručnost – Jemná motorika rozvinuta plně rozvinuta.

Vyjadřování – Komunikace bez problému. Komunikuje s vrstevníky i s dospělými. Užívá jednodušších i složitějších souvětí v gramaticky správném tvaru. Slovní zásoba je jednodušší.

Lateralita – Souhlasná, dominantní je pravá ruka i oko.

Sebedůvěra – Nízká.

Sociální chování – Kontakty s vrstevníky navazuje bez problému, ačkoliv ve skupině dětí není příliš oblíbený. Na děti reaguje nepřiměřeně agresivně.

Kazuistika 3 – Romská dívka

Věk: 6 let

Pohlaví: ženské

Diagnóza: žádná

Rodinné zázemí: Dívka žije s rodiči, babičkou a dvěma sourozenci v rodinném domě. Jedná se o romskou rodinu pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí. Matka je na mateřské dovolené, otec nezaměstnaný. O dva roky starší sestra navštěvuje základní školu.

Předškolní vzdělávání: Dívka navštěvuje přípravnou třídu prvním rokem.

Základní vzdělávání: V následujícím školním roce (2015) nastoupí do první třídy běžné základní školy.

Osobnostní charakteristika: Bystrá, usměvavá, všímavá a komunikativní dívka, někdy stydlivá.

Dosažená úroveň schopností a dovedností:

Chování – Bezproblémové.

Pohybová přizpůsobivost – Aktivní.

Motorika – Pohybové aktivity zvládá bez problému. Je obratná, hbitá. Koordinace pohybů přiměřená věku.

Bystrost – Projevuje se pohotově a hbitě.

Pozornost – Udrží pozornost na cílenou aktivitu, ale někdy se nechá snadno rozptýlit kamarády.

Samostatnost – Při sebeobsluze zcela samostatná.

Pracovní tempo – Pracovní tempo v normě, nečiní ji problém pracovat dle instrukcí.

Zručnost – Jemná motorika plně rozvinuta. Dívka je velmi zručná, kreativní a tvořivá.

Vyjadřování – Komunikace probíhá bez komplikací. Nečiní ji obtíže konverzovat s dospělými ani s vrstevníky. Verbální projev v normě. V komunikaci se nevyhývá složitějším souvětím a slovní zásoba je přiměřená věku. Vada výslovnosti se u ní neobjevuje.

Lateralita – Dominantní pravá ruka, pravé oko, lateralita souhlasná.

Sebedůvěra – Sebedůvěra je zdravá, v normě.

Sociální chování – Komunikativní dívka, ve skupině dětí oblíbená, kamarádská, nekonfliktní. Kontakty s vrstevníky i dospělými navazuje bez problému.